

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>Θ.Ρ.ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ</u>	Σελ.
ΤΑ ΠΟΛΥ ΑΠΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	1
<u>ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ</u>	
ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΡΥΠΑΡΗ	6
<u>ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ</u>	
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	18
ΤΡΟΜΑΡΑ ΕΝΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑ	19
<u>ΤΑΣΟΣ ΠΑΡΕΒΡΙΤΗΣ</u>	
ΒΑΚΧΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ	25
ΑΙΩΝΙΑ ΚΑΡΤΕΡΙΑ	27
ΣΤΟ ΜΕΣΤΩΜΑ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ	27
<u>REMY DE GOURMONT</u>	
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΡΑΡΕΝ	22
ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	29

ΤΑ ΠΟΛΥ ΑΠΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

I

Ὁ καιρὸς στ' ὀμιχλωμένο μούχρωμα καταμόναχος — ἴσως μαζί μὲ τὰ σύγνεφα νὰ φύγουν, μαζί μὲ τὰ σύγνεφα κι' οἱ ἀπροφήτευτες ἐσπέρες.

Ὁ καιρὸς μοῦ θρηνεῖ καταμόναχος γιὰ τὴ μέρα ποὺ σβύνει —

Στὰ ὄχρά μου μάτια ἡ κάμαρα βυθάει, ὅπως σὲ κάποιο ἀθέλητο θάμασμα. . .

ἡ κάμαρα βυθάει—

Τώρα θὰ πεθαίνει ἓνας θεός, ὅπως ὦρα μοναξιάς σὲ κάποια βραδυὴ ἀργότη. . .

Στὸ κορμί μου ξαναγεννιέται ἡ χάυνωση τοῦ Ἀνατολίτικου ὄργιου. . . Ἄνάμεσα στὶς εὐωδιὲς καὶ τὰ εἶδωλα κάποια ψυχὴ γιὰ μένα λησμονιέται. . .

Ὀλόβαθρη κουφολογίαι ἡ ὀρμήνεια τῆς μέρας — καὶ στὰ ὄχρά μου μάτια ξεμισθιρεύεται ἡ ἀγέλαστη βαρυχρωμιὰ τῆς κάμαρας. . .

Ἐξω τώρα ἡ ὦρα σέρονει κάποιο παραδομένο χαμό, ποὺ τὸν ἀνεμίζει τὸ γήτεμα τῶν ἄχανων. . . ἔξω —

Βραδυάζει. . .

Κούφιο φτερούγιασμα κοράκου ἔγνεψε στὸ κενὸ τὴν ὀλομόναχη τρομάρα του. . .

. . . Τέτοιες ὥρες μνεῖσκω μονάχος μὲ τὴν πίστη μου στὸ μελλοντικὸ ἄγνωστο. . .

Στὰ ὄχρά μου μάτια πεθαίνει ὁ ἔφηβος θεός.

Βραδυάζει. . .

Ποιὸς μπορεῖ τώρα νὰ θρηνήσῃ γιὰ τὸ μοιραῖο, ποὺ ἀπόθανε ;—

. . . Ἡ παρηγοριὰ κυλάει σὰ μιὰ λατρεία. . .

Στὸν ἀγέρα οἱ ἀμίλητοι ἄχοι προμηνοῦνε μὲ τοὺς ἴσκιους τὴν ἀδιαφέντευτη νεκροθυμιὰ —

. . . Ποιὸς θὰ σύρῃ τὴν τὴν μουγγὸ χορὸ μὲς τὸ νυχτέρι τῶν γλωμῶν καὶ ποιὸς θὰ πῆσῃ τώρα ἀρρωστημένος γιὰ τὸ βάρβαρο τὸ μῦθο ;—

Βραδυάζει . . .

Τώρα ξαναζει μιὰ αγωνία γαλήνης γύρω στῆς ἐσπέρας τὸ λήθαργο, ποῦ ὑψώνεται σὰν ἡρεμία ξέφωτου ἄπειρου . . .

Ποιὸς θὰ σύρη τώρα τὸ μουγγὸ χορὸ γιὰ τὸ νυχτέρι τῶν γλωμῶν ; —

Μέσα στὸ ἀπέλλισμα τῆς εὐωδιᾶς γιὰ κάποια παληὰ μου ἀγάπη λησιμονιέμαι . . . Ὁ θεὸς πεθαίνει σὰν ὦρα μοναξιάς . . .

Βραδυάζει . . .

Τέτοιες ὥρες μνεισκω μονάχος μὲ τὴν πίστη μου στὸ μελλοντικὸ ἄγνωστο . . . μ' ἔχει τρομάξει ὁ βάρβαρος ὁ μῦθος μέσ' τῆ βραδινῆ ἀργότῃ . . .

Μαρούλια, Αὐγούστος 1919

II

Στὴν παράμερη νυχτιὰ ἡ ἐλαφροῦσκιωτη διαβαίνει παρθενιά . . .
(Ἀπόψε στὴν προσευχὴ ἀνείπωτα φτερουγιάσαν τὰ χάρδια ὅσων μᾶς ἐμάγεψαν στὴ στερνὴ τὴν ὦρα . . .)

Ἡ παρθενιά ξυπνάει στὴν παράμερη νυχτιὰ . . . κι' ἡ προσευχὴ ὅπου νείρεται ἡ ἀστόχαστη εὐχὴ ξυπνάει . . .

(Σὲ κάποια ἀστόχαστη εὐχὴ μ' ἔχει δεμένο ἡ ἀξημέρωτη νυχτιὰ . . .)

Ἡ σιγαλιὰ τρεμίζει στὴν δνειρόχρωμη τὴν ἔκσταση . . . τέτοιαν ὦρα ποῦ γροικιέται τὸ γόνιμο μυστήριον . . .

Ὁριμη ἡ σιγαλιὰ λιγουριάζει στὴν ἔκσταση τὴν δνειρόχρωμη . . .

Ἡ ἀξημέρωτη προσευχὴ μ' ἔχει δεμένο σὲ κάποια ἀστόχαστη εὐχὴ . . .
Ἀπόψε στὴν παράμερη νυχτιὰ εἶναι κάποια παρθενιά ποῦ ξεπορευέται! . . .

III

Ξημερώνει στὴ σάλλα . . .

Τὸ ἀργὸ παράθυρο ἀνασαίνει μὲ τὸ γλωμὸν ἀγέρα . . . σ' ὄλο τὸ σπίτι

λιγοψυχώνει ἡ τελευταία σιγαλιὰ . . . καὶ ξεχειλᾷ μιὰ ἀγάπη ἄκκληρη . . .
σ' ὄλη τὴ σάλλα μαδιέται ἡ τελειωμένη νυχτιὰ —

Στὸν πρόσχαρον ἀγέρα δὲ θὰ βούιση πιὰ ἡ ἀφεύγατη στεναξιά τῆς μπόρας . . . Εἶναι τόσο γλαυκὴ ἡ ἀκύλωτη βραδύτητα ποῦ τώρα ξαναζει μέσ' τὸν αἰθέρα ! —

Τὸ ἀμίλητο διάβα κάποιου ἀξύπνητου πλανεμοῦ ἔχει βυθίσει μέσ' τὴν ἀκύλωτη βραδύτητα ποῦ τώρα ξαναζει . . .

Στὸν πρόσχαρον ἀγέρα δὲ θὰ βούιση πιὰ ἡ στεναξιά τῆς μπόρας . . .

Τὸ ἀργὸ παράθυρο ἀνασαίνει μὲ τὸ γλωμὸν ἀγέρα, ποῦ ἀνοιχτόναι μαλαγμένος κάτω ἀπ' τὸ νεκρωμένο ξαπόσταμα . . . Ὁλος ὁ ἀγέρας ἀνοιχτόναι μὲ τὸ φῶς ποῦ περνᾷ μέσ' τὴν ἀπόσκια ἀσαλειμιά . . .

Ὅλα ξαναφεύγουν πρὸς ἐμένα !

Τὸ φῶς νείρεται μέσ' τῆ σύναξη τῶν διάφανων . . . Γύρα γύρα ἀπλώνεται ἀπ' τ' ἄνθια κάποιο μπάλασμο σὰ νυφιάτικη χαρά . . . καὶ μὲ σώνει . . . Ὁ κῆπος γλυκαναπαύει τὴ μοῖρα τῆς εὐωδιᾶς του μέσ' τὴν αὐγινὴ λαχτάρα . . .

Ὅλα ξαναφεύγουν πρὸς ἐμένα !

Κάποια ἐλαφρότητα θὰ βαραίνει τώρα μέσα στὴ σάλλα . . . ὅλα τὰ γύρω εἶναι πυκνὰ σὰ βυθοκλώσιμο ὑπερηφάνειας . . . Ὅλα τὰ γύρω . . . Μιὰ ὑπερηφάνεια εἶναι ποῦ θλίβεται σ' ὅλα . . . κάποια ὦρα κοινὴ πύρθηκε στὴ γαλήνη διαφάνεια, μαζὶ μὲ τὸ φῶς ποῦ νείρεται . . .

Μεγαλωσύνη ἀπλότης ὀρθώνεται μ' ἀβάσταχτη τὴ γύμνια της . . . Κάποιο μακάριο παρακάλιο γητεύει τὸ στοχασμὸ σὰ χεῖλα . . .

Κάποιο μακάριο παρακάλιο μὲ γητεύει . . . Ὁ ἀγέρας ἀνασαίνει στὸ ἀργὸ παράθυρο . . . Ὅλα ξαναφεύγουν πρὸς ἐμένα !

Μπρὸς μου ἔπεσε ἡ ἀντιλιὰ ξεμαγεῦτρα . Ἡ στοιχωμένη γνώμη τοῦ ἴσκιου τραβᾷ πρὸς τὸν χαμὸ τὸν ἀξεδιάλυτο . . . Μέσ' τὶς φλέβες τὸ αἷμα λογιάζει τὴν ἀγνότητα τοῦ γαλάξιου . . .

Ἡ δέιλῃ τρεμούλα τοῦ μάγιου γυρίζει μὲ τὶς γραμμὲς τῶν μύρων . . .

Μιά υπερηφάνεια είναι πού θλίβεται σ' όλα — 'Ο κήπος γλυκαναπαύει
τὴ μοίρα τῆς εὐωδιᾶς του μέσα στὴν αὐγινὴ λαχτάρα. Ὁλα ξαναφεύγουν
πρὸς ἐμένα !

Ποιὸς μ' ἔχει πάρει τίς συντροφιές τώρα πού ἡ σάλλα ξημερώθηκε;—

VI

Μοῦσα, τὸν ἀνιαρό σου ρυθμὸ τὸν ἔχω λησιμονήσει. . καὶ τᾶχω μι-
σήσει τὰ ξέθωρα τὰ χρόνια σου, πού μὲ περνοῦνε σὰ ξέγνοιαστες ἀναθύ-
μισες. . .

Τὴ μωσαϊκὴ μορφή σου τὴ λογαριάζω παρμένη στὴν υπερηφάνεια
τῆς καλόκαιρης ἐποχῆς σου. . Μὰ πάλι σὲ μισῶ, Μοῦσα, πού χνώτισες
μέσ' τὸ κοινὸ τῆς δόξας. . .

Τώρα κάθε ξάνοιγμα τοῦ τραγουδιοῦ μου φεύγει μὲ τὴν ἰδέα τοῦ πρω-
τόγονου ἀόριστου. . .

'Ο ἔφηβος θεὸς ἔχει πεθάνει στὰ ὄχρα μου μάτια!...

V

'Ο ποταμὸς κυλάει τὸ σκληρὸ του βόγγο. . . .

Γύρω οἱ σκιές πού τίς λιχνίζει ὁ ἄνεμος, μοῦ φέρνουν τὰ σημάδια
τῆς μοναχῆς ζωῆς. . . ὅλες οἱ σκιές. . . .

'Ο ἀγέρας ἀράθυμος φέρνει τὴ σκέψη μέσα ἀπὸ τὸ μούχρωμα, ὅπου
περάσαν τὰ βουνά —

'Ο ἀγέρας ἀπόφεγγος μηνάει κάποια μοναδικὴ μακρότη, πάνω στὸ
κύλισμα τοῦ ποταμοῦ. . . .

'Ο ποταμὸς κυλάει τὸ σκληρὸ του βόγγο μὲ τὴ μοναδικὴ μακρότη....

Τώρα ἕνας στοχασμὸς ὠχραίνει γύρω στὴν ἀθέλητη τὴν πίστη μου....
μιὰ στείρα ἀναθύμιση νυχτολογιέται στὸ ἀναβούισμα τῆς ἐρημιᾶς..... ἢ
ἢ μὲρα ἀπόθανε μέσ' τὸ μονότονο ταξίδι τοῦ ποταμοῦ.....

Κῦλα ποταμὲ μπρὸς στὰ ὀκνά μου μάτια.... Τίποτε δὲ γεννᾷ τὴν

ἀρρωστιάρα ἔγνοια σὰν τὴ σκληρότη τοῦ βόγγο σου.... κῦλα.... περνώ
νυχτοπόντιστη μιὰ μακαριότητα θλίψης κι ἀνίας....

Εἶμαι σκυμένος ἀπ' τὴ γέφυρα καὶ θαμιάζω τὸν κηνηγμένο σου ἐρ-
χομὸ....

Μὲ ζώνει πολύκορφη ζάλη.... καὶ ξεχνιέμαι μέσ' τὴν ἐρημιὰ τοῦ
ἀπόσπερου κίνδυνου.....

Γύρω προδρομίζουν τὴ μυστικιὰ τὴ ζήση οἱ ἀντίλαλοι τοῦ βραδινοῦ
ἀχοῦ σου....

Καὶ θέλω νὰ τελειόσω μέσ' τὴν ἐρημιὰ τοῦ κίνδυνου.....

Τὰ φῶτ' ἀνάπνευσε στὶς ὄχθες καὶ στὶς γέφυρές σου — Τώρα πῶ
ξέστοχη ἢ μοναχικότητά σου κυλά.... κ' εἶναι σὰν ἕνα ξένο θῶρι πού λύ-
νεται στὴν ὄψη σου κι ἀργομέθυστο μακραίνει....

Μιά σκυθρωπὴ ἀνατριχίλα σβύνει στὸ κορμί μου! —

'Η ψυχὴ κάποιας ἀγιωσύνης πού σόθηκε μέσ' τῆς γαλήνης τὸ ἄ-
φραντο, γύρω σέρνει ἕνα πνιγμὸ ἄπλαστο... ἢ ψυχὴ κάποιας σιγανόφωτης
ἀγιωσύνης. . . .

'Όλο κυλάς, ποταμὲ, ξέστηθο τὸ βόγγο σου.... κι ἀναδεύεται στὸ ρέμι-
μα σου κάποιο σβυστὸ παράδομα τοῦ ἴσκιου. . . ὅλο κυλάς —

'Ενας στοχασμὸς ὠχραίνει τώρα... Μέσ' τὴν ὄψη σου σκλαβωμένα
στριφογυρνᾶς. . . . Γύρω σ' ἕνα ξωτικὸ χαμὸ τραβᾶς τῆς γαλήνης τὴν
κλήρα.....

Γύρω σ' ἕνα ξωτικὸ χαμὸ... καὶ παιγνιδίζεις — ὦ φόβοι πού πάντα
νοσταλγεῖτε — καὶ παιγνιδίζεις κάποιου ἀπώτερου λωτοῦ ἀνίσκιο....

'Ω Isère, κῦλα τὸν ξέστηθο βόγγο σου μτρὸς τὰ ὀκνά μάτια, ὅπου
ἀπόθανε ὁ ἔφηβος Θεός.

Grenoble Σεπτέμβρης 1919.

ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΡΥΠΑΡΗ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἤμουν μαθητὴς στὸ ἀθηναϊκὸ Βαρβάκειο καὶ ἐπε-
ρίμενα μ' ἀνυπομονησίαν κάθε σάββατο τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Εἰκονογραφημέ-
νης Ἑστίας», ὅταν ξαφνικὰ στὸ δευτέρου φυλλάδιου τοῦ χρόνου ἐκείνου
(1895) χτυπήθηκα ἀπὸ τὴ διάσημη σημείωσις τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου γραμι-
μένη στὴν καθαρεύουσα, ὅπου σύστηνε μ' οὕτῃ τὸν «νέον ἐκ Κωνσταν-
νουπόλεως ποιητὴν κλπ.». Κάτω ἀπὸ τὴ σημείωσις φηγουράζιζαν τέσσερα
σόνεττα τοῦ Γρυπάρη μὲ τὸ χτυπητὸ τίτλο «Σκαραβαῖοι καὶ Τετρακόττες»
ὅπου τὸ παιδικὸ μου μυαλὸ δὲ δύνουνταν νὰ τὸν νοιώσει.

Ἐπιασα νὰ διαβάσω τὰ σόνεττα του καὶ ἔμεινα θαμπωμένος. Κάτι
καταλάβαινα καὶ κάτι δὲν καταλάβαινα, ὅμως ἡ σημείωσις μὲ σκουντοῦσε
προσπαθώντας νὰ μ' ἀνοίξει τὰ μάτια. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ κατόπι,
ἐννοίωσα πῶς ἡ σημείωσις ἐκείνη τοῦ κ. Ξενοπούλου, εἶναι ἰκανὴ νὰ τοῦ
συχωρέσει πλῆθος φιλολογικὰς ἁμαρτίας, ποὺ εἶνε γεμᾶτο τὸ λογοτεχνικὸν
στάδιο.

Τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφάνισις τοῦ Γρυπάρη δὲν ἦταν ἀκόμα ὀλίγερα ἐκ-
θρονησμένη ἡ δυναστεία τῶν Ὀρφανίδηδων, Σούτσων, κλπ. καὶ ζοῦσε σὲ
μὴν ἀρμονικὰ δημοκρατία ὁ Παράσχος καὶ ὁ Παλαμᾶς ποὺ μόλις ἀνοίγε
νοιγε τὰ φτερά του, καὶ ὁ Δροσίνης καὶ ὁ Πολέμης παρουσίαζαν ἐλεύθερα καὶ
μέσα στὸ γενικὸ θαυμασμὸ τὴν ἀνοῦσιες ἐρωτολογίαις τους. Τὸ γλωσσικὸ ζή-
τημα συζητιοῦνταν ἀκόμα καὶ στὴν ποίησις καὶ γιὰ τεχνικὴν περνοῦσε
ἀκόμα ὁ Βλάχος καὶ ὁ Προβελέγγιος, ἐνῶ ὁ Παλαμᾶς μόλις δημοσίευε
τὴν πρώτην κριτικὴν του. Ὁ Ξενοπούλος ἀναποφάσιτος κλονίζονταν
πάντα, ὅπως καὶ σήμερον, ἀνάμεσα σὲ δημοτικὴ καὶ καθαρεύουσα χωρὶς
προσωπικότητα.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γρυπάρη σὲ ἐποχὴ ὅπου ἡ ἑλληνικὴ ποίησις μόλις
χειραφετιοῦνταν ὀριστικὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς καθαρεύουσας καὶ ἀπὸ τὰ ξε-
μάλιαρα ξεφωνήματα τῶν ρωμανικῶν ψευδοσημασίων, στάθηκε τόσῳ
ἐντυπωσιακὴ, ποὺ γιὰ καιρὸ οἱ «Σκαραβαῖοι καὶ Τετρακόττες» ὑπαρξάν τὸ μόνο
φιλολογικὸ θέμα συζήτησις. Πολὺ λίγοι στάθηκαν ἰκανοὶ νὰ τοὺς νοιώσουν
χωρὶς βέβαια νὰ φταίει γι' αὐτὸ ὁ ποιητὴς. Ἦταν μὰ κάποια ποίησις πρω-
τόφαντη στὴν Ἑλλάδα, ποὺ δὲ διάβριζε, οὔτε εἶχε εἶδησις τί γίνονταν
στὴς ξένες λογοτεχνίαις, οὔτε μποροῦσε νὰ βγεῖ τόσο εὐκόλως ἀπὸ τὸ βουρκο-
τῶν δραματικῶν ξελαρυγγισμάτων τοῦ Ἀντωνιάδη.

Σὲ κάποια ἐφημερίδα ὅπου ἐβγαζε τότε ὁ κ. Βλάχος ἐχτυπήθη ὁ
Γρυπάρης ἀπὸ κάποιον Π. ποὺ βεβαιώθηκε κατόπι πῶς ἦταν ὁ ποιητὴς
Πολέμης πρὸς αἰώνια ντροπὴ του. Ὁ κ. Παλαμᾶς ὑποστήριξε τὸν νέον

«ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ποιητὴν μὲ δυὸ του ἄρθρα ἢ «Σαφήνεια καὶ ἢ
Ἀσάφεια ἐν τῇ ποίησι» καλῶντας σὲ βοήθειά του τὸν Βράντες, τὴν ἐβραϊ-
κὴ λογοτεχνία καὶ ἄλλα πολλά, ἀπὸ τὴν προσεχτικὰ ὅμως ἀνάγνωσις τῶν
δυὸ αὐτῶν ἀρθρῶν ἀποδείχεται θεοφάνερα πῶς οὔτε ὁ Παλαμᾶς στάθηκε
ἰκανὸς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ νοιώσει τὴ νέα ποίησις, ἀφοῦ μποροῦσε καὶ
νὰ τὴν ὑποθέσει γιὰ ἀσαφῆ, ἐνῶ ἦταν φανερώτατη καὶ λαμπερὴ σὰν
ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου. Τὸ μόνο ποὺ χρειάζονταν γιὰ νὰ νοιωστεῖ, ἦταν ἀνα-
γνωστικὴ ψυχὴ ποὺ νὰ αἰσθάνεται τὸ ὄρατο ἀκόμα καὶ στὴν ἀναπάν-
τεχες ἐκδήλωσές του καὶ σύγχρονα ἢ ὑπαρξῆ στὸν ἀναγνώστη κάποιων γνώ-
σεων ποὺ ὁ καθένας πρέπει νὰ τὴν ἔχει καὶ πολὺ περισσότερο ὅποιος θέλει
νὰ ἐπιχειρηστεῖ τὴν κριτικὴ τῆς τέχνης.

Ὁ Γρυπάρης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀνῆκε ὀλόκληρος στὴ σχολὴ τῶν παρ-
νασιῶν ποὺ ἂν καὶ εἶχε σβύσει τότε στὴ Γαλλία ἦταν ὅμως ὀλίγερα ἄ-
γνωστη στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄδικον ἔχει ὁ κ. Π. Νιρβάνας νὰ νομίζει πῶς εἶ-
χαν ἐπηρεαστεῖ ἀπ' αὐτὴν οἱ ἐρωτολόγοι ποιητὴς Δροσίνης καὶ Πολέμης
ὅπου οὔτε μακροῦτε δὲν ἔχουν καμμιὰ μ' αὐτὴν σχέση.

Ὅμως ἂς ἐρθομε στὸ δικὸ μας θέμα.

Νομίζω πῶς σπάνια σὲ ποιητὴ ξεχωρίζονται δυὸ περίοδοι φιλολογι-
κῆς, ἐξέλιξις ὅσο στὸν κ. Γρυπάρη. Ἡ πρώτη του ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ
τὰ σόνεττα του «Δειλινὰ» καὶ «Σκαραβαῖοι καὶ Τετρακόττες» καὶ ἡ δεύ-
τερη περικλείει τὰ «Ἰντερμέδια», τὰ ποιήματα τοῦ «Βιβλίου τοῦ Τρύφω-
νος καὶ τῆς Χρυσοφρύδης» καὶ ἄλλα κομμάτια ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκόρπια π. γ.
«Ὁ κισσὸς», «Δύση τῆς Γεννεᾶς» κλπ.

Κυρίαρχη νότα ποὺ βασιλεύει στὰ νεανικὰ σόνεττα τοῦ ποιητῆ «Σκα-
ραβαῖοι καὶ Τετρακόττες» εἶνε ἡ ζωγραφικὴ πλαστικότητα, ποὺ ἄδικα τὴν
ζητοῦσε ὁ Ροῖδης στὰ ποιήματα τῶν ρωμαντικῶν ὅπου βέβαια ἦταν ἀδύ-
νατο νὰ τὴν βρεῖ. Ὁ ποιητὴς σ' ὅλη αὐτὴ τὴ σειρά εἶνε ἀντικειμενικὸς ἔξο-
ν ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις, πολὺ λίγο ἀγγίζει τὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνώτερης σκέψης,
παρασέρνεται ἀπὸ δυνατὸν ἀτομικὸ πάθος ἢ φτάνει στὰ ὄρια κάποιας ἐλαφριᾶς
μελαγχολίας. Μὲ ὅσα καὶ ἂν θέλησε νὰ σωριάσει στὴ ράχη τοῦ ποιητῆ ὁ κ.
Π. Νιρβάνας, ὁ Γρυπάρης ἐδῶ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση οὔτε μὲ σύμβολα
οὔτε μὲ αὐλὲς ἰδέες, ἀκόμα οὔτε τὸ κάθε του σόνεττο εἶνε ἓνα λυρικὸ ποί-
ημα. Λυρισμὸς βέβαια ὑπάρχει λιγοστότατος στοὺς Σκαραβαῖους ἂν ὄχι κα-
θόλου. Ἡ «Ροδόπη», ἢ «Σαπφώ», τὸ «Μελτέμι», ὁ «Ὁρθρὸς τῶν ψυχῶν
ὁ Τσαῖλδ Χάρολδ» κλπ. εἶνε ἀπλῆς ζωγραφικὴ ἐπίπεδες ἱστορημένες μὲ πρωτό-
φαντο ὅμως πινέλλο καὶ παλέττα ὅπου ἔχουν ἀνακατευτεῖ τὰ πιὸ ἀσυνείδητα
χρώματα σὲ ἑνώσεις ποὺ ὁ ποιητὴς μας γνωρίζει μόνον τὸ μυστικὸ τῆς σύνθεσής
τους. Ζωγραφικὴς τόσο ζωντανὲς ὅπου σοῦ ἀναστήθουν στὴν ψυχὴ ὅλη ἐ-
κείνη τὴν ὁμορφιὰ τῶν τοπιῶν στὴ Ροδόπη, τὴν ἀγριάδα τοῦ πεδίου τῆς
μάχης στὸν «Ὁρθρὸ τῶν ψυχῶν», τὴν ταραχὴ ποὺ σκορπᾶ ὁ ἐρχομὸς τοῦ

μελτεμιού μέσα στην κεντρική καλοκαιριάτικη μέρα. Είνε τόσο αληθινό αυτό που λέμε ώστε μπορεί ν' αποδειχτεί αμέσως.

ΡΟΔΟΠΗ

Τῆς πουλίας γέρνει ἀφ' τὰ ψηλά τὸ ἐφτάδιπλο τὸ ἀστέρι,
ξύπνα Ροδόπη, τὸ αὐγινὸ δροσόπαγο τινάζει
τοῦ ὕπνου τὸ ἀποκόρωμα, ξύπνα κι' ἀσπρογαλιάζει
θαμπὸς ἀκόμα περουζὲς τὸ γλυκοχαραμέρι.

ΟΡΘΡΟΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

Τ' ἀστέρια τρεμοσβύνουνε κι' ἡ νύχτα εἶναι λίγη,
μὲ φῶς χλωμὸ καὶ ἄρρωστο οἱ κάμποι ἀντιφεγγίζουν
κι' ὅπου γυρίζει, καὶ στραφεῖ τὸ μάτι σου, ξανοίγει
ἐδῶ κορμιὰ ἐκεῖ κορμιὰ, στρωμένα νὰ μαυρίζουν.

ΣΑΠΦΩ

Καὶ τοῦ Λευκάτου ἡ θάλασσα ἡ μακρानτιλαλοῦσα
στρωτὴ περίσσια ἀπλώνεται σὰν σμαραγδένιοι κάμποι,
τρίσβαθη αἰγὴ ἀπόκρυφη στήν ἄβυσσὸ τῆς λάμπει
ὅταν τὰ κύματα στρωθοῦν καὶ πέσει ἡ ἀνεροῦσα.
Δίχως τραγούδια ἡ Ἄλκυὼν περνάει ἡ κελαῖδοῦσα,
γιατὶ στὰ δάση τῶν φυκιῶν, πού βόσκει ἡ ἱπποκάμπη,
μέσ' τὰ κοράλια, ἀνάμεσα στὰ σιντεφένια θάμνη
τῆς μαργαριταρόριζας κοιμᾶται ἡ Μοῦσα ἡ Μοῦσα.

CHILD HALD

Σὰν φάντασμα στὰ κύματα γλυστρά ἡ βάρκα. . . ραίνει
μὲ στεῖρον φῶς τὸ δρόμο τῆς πεντάρφαν' ἡ σελήνη
καὶ τοῦ λειψάνου ἡ συνοδιὰ μαῦρες σκεπὲς ντυμένη
βουβὴ μὴδ' ἓνα στεναγμὸ μὴδ' ἓνα δάκρυ χύνει.
Νά. . . ξαπλωμένος ὁ νεκρὸς τραγουδιστὴς πηγαίνει. .
Μέτωπο ξέσκεπο, ἀνοιχτὰ τὰ μάτια. . .

Μποροῦσα νὰ ἀναφέρω καὶ πολλὰ ἄλλα κομμάτια, ἀλλὰ θὰ κινδύνενα ν' ἀντιγράψω ὅλα τὰ σονέττα. Ὁ ποιητὴς ἔχει κυριώδικο χαρακτηριστικὸ τῆ ζωγραφιὰ καὶ σ' αὐτὴ καταγίνεται μὲ πάθος κι' εἶναι τὰ σονέττα του τόσο ἀπλὰ πού ἀπορεῖ κανένας πῶς στάθηκε δυνατὸ νὰ κατοξηγηθοῦν καὶ νὰ ἰδωθοῦν τόσο ἀνάποδα ἀπὸ τὰ διάφορα μάτια πού σταμάτησαν ἀπάνω τους. Σκοτεινάδα δὲν ὑπάρχει καμμιά κι' ἀν κάπου τὸ νόημα βγαίνει δύσκολα καθὼς μπορεῖ νὰ γίνει στὰ «Ρόδα τοῦ Ἡλιογαβιάου» καὶ σ' ἓνα δυὸ ἄλλα μέρη εἶναι ἀπὸ κακὴ ἀπόδοση τοῦ στίχου κι' ἀκόμα ἀπὸ τὴν

ἴδια τὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ, πού ἦταν κι' ἐκείνη συγχισμένη καὶ ἀπροσδιόριστη. Ὅμως αὐτὸ γίνεται τόσο σπάνια στοὺς «Σαραβαίους» πού δὲν πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ. Στὴ σειρά τῶν «Σαραβαίων» βρίσκεται κι' ἓνα ἄλλο εἶδος σοννέτων ἱστορικῶν καὶ μυθολογικῶν μπορεῖ νὰ πει κανένας, ὅπου ὁ ποιητὴς κατὰ μίμηση τοῦ Δασκάλου του Ἐρεδιᾶ ζωγραφίζει ἱστορικὰ ἐπεισόδια καὶ μυθολογικὲς σκηνὲς λ.χ. ἡ Σαλώμη, Ἐρυνίκη, Ἐρως καὶ Ψυχὴ κλπ. Τὰ σονέττα αὐτὰ τοῦ κ. Γρυπάρη δὲν εἶνε βέβαια τὰ καλλίτερά του, ὅμως καὶ σ' αὐτὰ φαίνεται ὁ κυριώδικο χαρακτήρας του. Εἶναι ἱστορικὲς ζωγραφιὲς χωρὶς ὅμως τὴν ἀπαιτούμενη βαθιὰ μελέτη τῆς ἐποχῆς ὅπου ὁ ἀναγνώστης νὰ μπορέσει διανοητικὰ νὰ μεταφερθεῖ καὶ νὰ ζήσει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὶς ὥρες τῆς τέλεσης τοῦ ἱστορούμενου γεγονότος, οὔτε νὰ ταξειδέψει στὴ χώρα ἐκείνη τὴν ὀλόχρυση τῶν μύθων ἀπ' ὅπου ἀναβρῶνται τὰ σονέττα.

Φαίνονται πολὺ λιγοστὰ τὰ ἐφόδια τῆς μελέτης πού ἐξ αἰτίας τῆς νεανικῆς ἡλικίας του διαθέτε ο ποιητὴς, περιορισμένα ἴσως μόνο στὸ διάβασμα τοῦ Ρενὰν τὴν ὥρα ἐκείνη πού θέλησε νὰ ζωγραφίσει τὸν Χορὸ τῆς Σαλώμης καὶ τοῦλειψε ἡ δύναμη νὰ μᾶς ἐμπέσει στὸ τραγικὸ περιβάλλο ὅπου συντελέστηκε τὸ τραγικὸ ἐκεῖνο δράμα, οὔτε δυνήθηκε νὰ μᾶς κάμει νὰ αἰσθανθοῦμε τὴ φρίκη του, ὅπως καὶ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν δὲν μπόρεσε ὁ ποιητὴς νὰ ζωγραφίσει ἀριστουργηματικὰ τὸν ἔρωτα τοῦ Δαρείου πρὸς τὴν Ἀπάμη μὲ τὰ ξεχωριστὰ ἐκεῖνα traits ὥστε νὰ διακρίνονται τὰ δικά του πρόσωπα ἀνεβασμένα σὲ ἰδιαιτέρο στυλοβάτη καὶ μὲ ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ κι' ὅχι νὰ συγχέονται μέσα στὸν ὄγκο τοῦ κάθε γενοντικοῦ ἔρωτα.

Πιὸ ὑποκειμενικὸς καὶ λυρικός εἶνε ὁ ποιητὴς στὰ πλιότερά του σονέττα τὰ Δειλινά. Ἐδῶ προσπαθᾶει νὰ μᾶς δείξει τὸν ἐαυτὸ του συρμένο «ἔξω ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ νόμο», ἀπὸ κάποιο πάθος, ὅμως ἀκόμα τὸ ἐγὼ του εἶναι ἀδύνατο καὶ δὲν κατέχει τίποτα τὸ ἐντυπωτικὸ. Κάποτε μιὰν ἀλαφριά μελαγχολία σέρνει τὰ φερά της ἀπάνω σὲ δυὸ τρία σονέττα καὶ τότε στίχοι ὅσο καὶ μικρῆς ἐμπνευσης καὶ νᾶνε κυλιοῦνται ἀργὰ ἀργὰ ἀπλοὶ καὶ θολωμένοι μ' ἓναν κάποιον πόνο πού συγκινάει.

Τότε λοιπὸν τί εἶναι ἐκεῖνο πού κάνει μερικὰ ἀπ' τὰ σονέττα τῶν Σαραβαίων νὰ τοὺς ἀξίζει ὁ τίτλος τοῦ ἀριστουργήματος; Κατὰ τὴ δική μου γνώμη εἶναι οἱ ἀστραφτερές των εἰκόνας, τὸ πανώριο συναρμολόγημα τῶν τοπιῶν, ἡ μυστηριώδικη ἐκείνη ὄραση τοῦ ποιητῆ, πού τὸν κάνει νὰ τὰ βλέπει ὅλα μὲ πρωτόφαντο μάτι, νεοξίπνητο ἀπάνω στὴ ζωὴ καὶ στὴ φύση, τὸ δεμένο σύνολο τῶν ποιημάτων σ' ἓνα ἐνιαῖο σύνολο χωρὶς νὰ φαίνονται ξεχωρὰ καὶ διασπαρμένα τὰ ἴδικά πού χρησίμεψαν γιὰ τὸ χτίσιμο, μιὰ περιτέχνηση λεπτεπίλεπτη σὰν δουλιά ἀπάνω σ' ἐλεφαντόδοντο,

λέξεις χτυπητές, πρωτομεταχειριστές, επίθετα χαρακτηριστικά πρώτη φορά ειπωμένα στη λογοτεχνία μας, φύσημα ζωής σε παλιό λεκτικό υλικό, χωρίς να μιλάει έννοιαται ο ποιητής τη γλώσσα των κεκοιμημένων, καθώς το θέλει ο κ. Νιρβάνας μη βαθύνοντας στο γλωσσικό φαινόμενο της γρουπαρικής ποιήσεως. Με μεγάλο του δίκιο ο κ. Παλαμάς υποστήριξε κάπου πώς ο Γρουπάρης μεταχειρίζεται άγνωστες και σπάνιες λέξεις λιγότερες από άλλους το Βυλαωρίτη π. χ. ή τον Κρυστάλλη κι' όμως η γλώσσα του Γρουπάρη έχει κάτι το εξαιρετικό, το ιδιαίτερο, που σε συναρπάζει και σε υποδουλώνει και δίνει στο έργο του ένα από τα μεγάλα στοιχεία της αξίας του. Δεν είναι το ποσό των άγνωστων και των σπάνιων λέξεων που του χαρίζουν τη δύναμη αυτή είναι το βάσιμό τους εκεί που πρέπει, είναι το διάπλασμα των επιθέτων, είναι το αντιφύγισμα της ψυχής εκείνης που τις διευθύνει και τις ταξιθετεί και έτσι κάνουν μια έντύπωση που παραμένει τόσο στη ψυχή, ώστε να νομίζει κανένας πως ακολουθείται από σωρόν όλόκληρο άγνωστων και άσυνείθιστων λέξεων. Υπάρχουν σονέττα και ποιήματα που δεν έχουν καμμία κι' όμως η έντύπωση εξακολουθεί ναρχεται κατά πόδι και να σε συναρπάζει.

Δε γνωρίζω τί έντύπωση θάκανε ο ποιητής μεταφρασμένος σε ξένη γλώσσα, όρισμένα όμως μπορώ να πω πως είναι από τους άμετάφραστους, πως είναι από κείνους που θ' αποτελέσουν την απελπισία όσων θά επιχειριστούν μετάφραση και θά τους δώσει μια δουλιάν άχάριστη. Χρειάζεται ένας πολύ δυνατός μεταφραστής που να μπορέσει να καταπιαστεί μιάν τέτοιαν εργασία κι' είναι ανάγκη απόπολλά ξέχωρα και μοναδικά προσόντα.

Δεν άνήκει στη σειρά των Σκαραβαίων, όμως μαζί τους πρέπει να λογαριαστέί ένα μεγαλόπρεπο σονέττο «ό Πανικός». Είναι το όνειρο ενός θεού έξοριστου, του Απόλλωνα, νοσταλγικό, μέσα σ' ένα βουκολικό περιβάλλο. Έμπνευση άληθινή άρχαία κι' όχι φλυαρίες Βερναρδάκηδων και παρόμοιων που θέλησαν να πουν άπ' τις άρχαίες πηγές, φαρμακέψαντας το ιερό νερό τους κι' ιδόντες στα βαθιά του πηγαδιού, όπου τώρα καθρεφτίζεται καθώς λεί ο Νίσε το μισητό τους χαμόγελο και μās κυττάζει.

Ο έξοριστος θεός, βωσικός ώραϊος ποιμαίνοντας του Άδμήτου τα κοπάδια, άνάμεσα στα τροφιντά λειβάδια όπου βόσκουν λάγια άρνιά όνειρεύεται σε θείες φαντάσιες. Θαρρεί πως όδηγεί την θεία πομπή των Όλυμπίων και μέσα στον ύπνο του άνακρούει τον άρχαίο παιάνα. Στο θείο εκείνο άνάκρουσμα

Τρόμο βαθύ σκορπούν του θείου σκοπού τα θεία τα θεία τα μάγια
κρατάει το λάλο άνάβρυσμα του βράχου ή νερομάννα
και ροβολούν κατάραχα τ' άρνιά γκρεμνούς και πλάγια.

Είνε τόσο πρωτότυπη και πρωτοζωγράφιστη αυτή ή εικόνα, τόσο πρωτοκύαχτη ή αντίθεση του άθάνατου με το θνητό που σε ύποτάσσει στο θέλητρό της.

Η εικόνα του τρόμου στο τελευταίο τρίστιχο σου σταματάει το καρδιοχτύπι, και σου κρατάει την άναπνοή όσο να το διαβάσεις και να το κάμεις δικό σου, τοποθετώντας το σε ξέχωρο μέρος της ψυχής σου.

Έδω θαρρώ πως τελειώνει ή πρώτη εξέλιξη του ποιητή. Από τη στιγμήν αυτή περνάει σ' ένα πολύ άνωτερο επίπεδο και φεύγοντας από τη σχολή των παρνασιέν, ύστερα από μια κύμανση που εκδήλωσε της είναι τα δύο τρία σονέττα των «Άντερώτων» ή Σφιγγα, Άντέρωτες, κλπ. έμπνευσης ντισεϊκής, μπαίνει στην ύπεβολή και στο σύμβολο και ακολουθεί, ή το σωστότερο γίνεται δάσκαλος της τεχνοτροπίας των decadents, κρατώντας πάντα τον ξεχωριστό του χαρακτήρα, το ζωγραφικό του πινέλλο ως καθώς θά αποδειχτεί πιο κάτω.

Τό έγω τώρα του ποιητή ξετυλίγεται όλόκληρο. Έδω άρχίζει να μās βάζει συχνότερα σ' επικοινωνία με το βάθος των προσωπικών του αισθημάτων, μās μπαίνει στην ψυχή του από κάποια μυστική θύρα και το κάνει με τόσο έγκράτεια και σοβαρότητα, τόσο συγκρατημένη τέχνη χωρίς άπότομες έκρηξες και ξεσπάσματα που νομίζομε πως μπαίνομε σ' ένα μυθικό σπήλαιο κατατόπι νεραϊδών όπου στα βάθια του κοιμοϋνται παραμυθένιες βασιλοπούλες. Μέσα στο μισόφωτο ξαπλωμένοι οι θησαυροί λάμπουν και πιο πολύ τους μαντεύομε παρά τους βλέπομε, δεν άπλώνομε το χέρι να τους ψηλαφίσομε, γιατί το θέλητρό τους είναι το άνέγγιχτο, είναι το κρυμμένο και το άπιστο, είναι ή υπόθεση, εκείνου που δε φαίνεται και που βλέπεις την άστραπή του μόνο και σε χτυπάει μόνο ό κρυφός του ήχος, άνοίγοντάς σου τα μάτια και τ' αυτιά για να ιδείς και ν' άκουσεις τα άόρατα και τ' άγροϊκητα.

Μέσ' στο μενεξεδένιον οϋρανό
τριανταφυλένια σύννεφα περνοϋνε
Μέσ' στης ψυχής τις άσπρες καταχνιές
κάτι θολά φαντάσματα περνοϋνε.
Είνε οι χαρές, χαρές που δεν γελοϋν
Οι λϋπες που δεν γνωρίζομε να κλαϊνε...

Ποιά μάγισσα με ξόρκια πιο τρανά
θά μάθει τ' όνομά τους σαν περνοϋνε

Είνε μια νοσταλγικά όνειροπόληση, άνόβρυσμα ψυχής δουλεμένης, σύνθετο, και πολύμερο και κάθε άλλο παρά άφελο κι' άπλό καθώς το θέλει ο κ. Π. Νιρβάνας. Μέσα στο μικρό δωδεκάστιχο πνέει ένα πύ-

κνωμα μελαγχολίας ήρεμης και καμωμένης να ακουστῆ ὄχι ἀπὸ τ' αὐτιά τοῦ ὄγλου ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λεπτεπίλεπτα καὶ τὰ ξεχωριστὰ ποῦ ἀναφέρει ὁ Νίτσε καὶ νὰ συγκινήσει τὶς ψυχὲς ποῦ μαζὺ μὲ τὸν Νιάντε μποροῦν νὰ ποῦν πῶς βγήκαν «della volgare schiera».

Κι' ὁ ποιητὴς ξεκολουθάει τὶς ξεμυστήρες του, στὸν ἴδιο τόνο μὲ τὴν ἴδια μελαγχολία καὶ πόνο. Εἶνε ἡ κρυφὴ θλίψη ποῦ ὑπάρχει μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, ζουλιάρια κι' ἐρημικὴ, χωρὶς θεατὲς καὶ συμμετόχους καὶ ἐπίδειξες. Θέλει νὰ μείνει ἀξεθίμαστη καθὼς ὁ πόνος ἐκεῖνος τῆς Ἐκάβης ποῦ ζωγράφισε μέσα στὸν ὕπνου δάκρυα. Τὸ ἐγὼ τοῦ ποιητῆ παιχίδι στὰ χέρια τῆς Μοῖρας, ὑπάκουο στὸ φοβερὸ ἐκεῖνο χέρι ποῦ μ' ἓνα ἄγγιγμα σβύνει καὶ τὰ πιὸ βαθιὰ δουλέματα τὰ πελεκημένα στὸ σκληρότερο γρανίτη.

Μάθε τὸν πόνο τὸ γερὸ
βουβὸς στὰ δόντια σου ν' ἀλέθεις
χῦνε τῆς λήθης τὸ νερὸ
μέσ' τὸ τρελλὸ κρασί τῆς μέθης.

.....
Ὅριζε Μοῖρα τῷ μοιρῶ
ἔσὸν ποῦ γνέθεις καὶ ξεγνέθεις.

Μιὰ λήθη γιὰ τὸ πᾶν καὶ μιὰ ἐγκανάλειψη, ἓνας φαταλισμὸς χωρὶς ἀντίσταση χειροῦ μάταιη καὶ προωρισμένη νὰ σπάσει σὰν τὸ καλάμι στὴν καταγίδα.

Ἡ ψυχικὴ ὁμοίως αὐτὴ κατάσταση τοῦ ποιητῆ ρουφηγμένου ἀπ' τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς του, δὲν τοῦ κλείνει καὶ τὰ μάτια ποῦ ἀντικρίζουν τὸν δλόγυρά του κόσμο. Καὶ στὴ στιγμὴ τῆς πιὸ βαθιᾶς του θλίψης βλέπει καὶ ζωγραφίζει. Ἡ χαρακτηριστικὴ του ἐκεῖνη ὄραση ἢ ἀνοιχτὴ καὶ ἢ ἀκοίμητη, ἀγρυπνεῖ καὶ προβέλνει πάντα κυρίαρχη. Τὸ θλιμμένο αἶσθημα ξεχύνεται ἀπάνω σ' ἓνα φόντο πανώριων εἰκόνων ποῦ τὸ παισιώνουν μὲ τὴν παρθενικὰ κορνίζα τους

«Λυώνω ἀδερφή κι' ἀπόκρυφη
σὲ σώνει ψυχοπόνια,
Φεύγουν οἱ μαῦροι γέρανοι καὶ πέρουνε
στὰ μαῦρα τοὺς φτερὰ τὰ χελιδόνια.

καὶ ἄλλοῦ πάρα κάτω

Στὸ νέο σου θλιβερὸ σκοποτραγούδιμα
ποῦ μελετᾷς πικρὴ γὰ ψάλεις
ἢ στάλα ἢ στάλα τὸ ψυχάλισμα

ποῦ θὲ νὰ βάλεις
νὰ μοιάζει ἀρματωμένους καβαλάρηδες
ποῦ τὰ μεσάνυχτα περνᾶνε,
ξυπνῶντας τὰ ἔρμα τὰ πλακόστρωτα
καὶ πᾶνε, πᾶνε.

Τὶς μελαγχολικὲς στιγμὲς τοῦ πόνου καὶ τῆς ὑπακοῆς στὸ μοιραῖο ποῦ ξετυλίγονται μέσα στὴ σειρὰ τῶν ἰντερμέδων, ἀκολουθοῦν οἱ στιγμὲς τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀπογοήτευσης. Ἡ ἀνήσυχη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ζητᾷ. Μ' ἀναμένο τὸ κρυφὸ λυχνάρι περπατεῖ. Ἄραγε θὰ φτάσει; Ἔρχεται στιγμὴ ποῦ τὸ πιστεύει, ἡ δυνάμη του εἶναι ἀντριχία, τοῦ περισεψεν ἢ γνώση κι' ἔγινε πόντος, ὁ ποιητὴς εἶναι βέβαιος πῶς θὰ φτάσει, ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο, πρὸς τὶς ξένες ἐκεῖνες χῶρες ποῦ ὄνειρεύτηκαν οἱ διαλεγτοὶ κι' ὁ ἀθάνατος Γκαῖτε ζήτησε ἓνα μαγικὸ μαντῦα ποῦ μ' αὐτὸν νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ τὶς φτάσει. Οἱ φτεροῦγες τοῦ ποιητῆ μας δὲν τρέμουν. Ἔρχονται ὁμοίως στιγμὲς ποῦ ἡ δακέθυμη ἀπελπισία τὸν πνίγει. Δὲ θὰ φτάσει. Μυρωδιὲς μόνο ἀλαγινὲς τὸν χτυποῦν μακρυάθε, ἀπὸ τὶς χῶρες τῶν ἀνεκπλήρωτων πόθων τῶν λαχταρισμένων ἐπιθυμιῶν, τῶν μακρυσμένων ἐκείνων τῶν ἐνωμένων μὲ τὶς ἄκρες τοῦ ὄριζοντα, ποῦ ὅσο τὶς πλησιάζει, τόσο μακραίνουν, ἡσκιοὶ μαζὺ καὶ πραγματικότητα σμιγμένοι σ' ἓνα ἀόριστο σύνολο.

μιὰ χώρα πρόσπερα ἐκεῖ κάτω μᾶς προσμένει
δὲν θὲ ν' ἀράξομε οὔτε βράδυ οὔτε αὐγὴ
στὴν ὠρια χώρα — ποῦ δὲ μᾶς προσμένει.

Ὁ ποιητὴς μας δὲν εἶνε νιτσεικὸς οὔτε ἱπενικὸς ἤρωας. Δὲν ἔχει σπάσει τοὺς δεσμούς. Τὸ ἐνάντιο τοῦ κρατεῖ καὶ τὸν ἔχουν δεμένο. Γι' αὐτὸ δὲ θὰ μπεῖ στὴ μυστικὴ ἐκκλησιὰ ποῦ τὴ βλέπει στὸ βουνό. Ἡ μυσταγωγία τοῦ εἶνε κλεισμένη. Ὅμως εἶνε τόσο τραγικὸ τὸ ἀνέβασμά του πρὸς τὴν κορυφὴ κρατῶντας καὶ κείνη ποῦ δὲν ἔχει τὴ δυνάμη νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπ' τὰ χέρια της.

Εἶνε καίτι πολὺ βαθὺ κλεισμένο στὸ ἰντερμέδιο ποῦ σημειόνομε πιὸ κάτω. Εἶνε ἡ φιλοσοφία τοῦ ἐμποδίου. Εἶνε ὅλα τὰ μοιραῖα ποῦ σπᾶνουν τὰ ψηλὰ πετάγματα, εἶνε οἱ πρόληψες ποῦ ρίχνουν δίχτυα στὰ πόδια, εἶνε ὁ ἔρωτας ὁ ἴδιος, ποῦ ὅσο κι' ἂν σκουντᾷ στὰ μεγάλα ἔρχεται στιγμὴ ποῦ στηλώνει ἓνα φραγμὸ ἀδιαπέραστο μπρὸς στὸ δρόμο.

Γιὰ νὰ ξεοφλήσω παλιὸ τᾶμα
Ξεκίνησα προσκυνητῆς
ξυπόλυτη μαζὺ μου ἀντάμα

βουλήθηρες νὰ περπατεῖς
μ' ἀπόστασες μεσοστρατίς.

Καὶ γὰρ στὰ χέρια μου σὲ πῆρα
καὶ δρόμο παίρνω καὶ περνῶ.
Βλέπω ἀντικρὺ τὴν Ἁγία Θύρα
καὶ τὸ ἔξωκλήσι στὸ βουνό...
νὰ σὲ κυττάξω δὲν γυρνῶ.
Σταλικοπόδιασα τοῦ δρόμου
σφαλνάει τὸ μάτι μου θαμπό
Δίπλα μὲ σένα στὸ πλευρό μου
στὰ σκαλοπάτια σ' ἀκουμπῶ
τῆς ἐκκλησιάς... πού δὲ θὰ μῶ.

Μέσα στὴ σειρά τῶν ἱντερμεδιῶν ὑπάρχουν καὶ ποιήματα, ἀπλῆς εἰκόνας, ὅμως ἀφτασῆς πλαστικότητας πού ἀγγίζουν τὰ σύνορα τῆς καθάριας πιά τέχνης τοῦ πινέλλου. Ἡ ἐκτέλεση ἰσοροπημένη μὲ τὴν ἰδέα, ἀποτελοῦν ἀρμονικὸ σύνολο κ' ἀληθινὰ διαμάντια τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Θέλω νὰ πῶ τὸ τελευταῖο ἐκεῖνο ἱντερμεδίου τοῦ εὐτυχισμένου ψαρῶ πού κοιμισμένος στὴ βάρκα του σέρνεται σ' ἕνα σεληνοφώτιστο ταξίδι, ἀπὸ τὶς δυὸ νεράιδες πού λάνιουν καὶ τῆς τρίτης τῆς ὁμορφότερης πού κυβερνᾷ τὸ δοιάκι σὰν καπετάνιος, τιμονιάζοντας τὸ φανταστικὸ ἐκεῖνο καὶ ζωτικὸ ἀρμένισμα στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰδεῖ πολλὰ τ' ἀπόκρυφα κρυμμένα καὶ σ' αὐτὸ τὸ θαυμάσιο ἱντερμεδίου. Δὲν ἔχουν τίποτα νὰ τοῦ προσθέσουν. Γι' αὐτὸ κλείοντας ἐγὼ τὰ μάτια ἀπάνω σὲ κείνα, τὸ βλέπω τὸ ποίημα αὐτὸ σὰν μιὰ ζωγραφιά μόνο φανταστικά, μοναδικῆς ἐνάργειας καὶ χρωματισμοῦ. Σ' ὅλη τὴ σειρά τῶν ἱντερμεδιῶν ἡ τέχνη τοῦ ποιητῆ φτάνει στὴν ἐντέλεια. Τὰ ψεγάδια τῶν Σκαρσβαίων, ἔχουν χαθεῖ, ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου δὲν ἀσκημίζεται ποτέ. Ὅλα στὸν τόπο τους. Εἶνε δύσκολο πολὺ νὰ βρεθεῖ ποιητικὸ ἔργο, πού τὰ μέρη του νὰ εἶνε ἕνα ἕνα τόσο διαλεχτὰ ὅπως τῶν ἱντερμεδιῶν. Εἶνε ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ ποιητῆ πρὸ τοῦ ἔργου πού καταφέρει αὐτὸ τὸ θαῦμα. Εἶνε ὁ ἔρωτάς του πρὸς τὸ στίχο του. Τὸ δούλεμα τὸ σπάνιο δούλεμά του, πρᾶμα μοναδικὸ στὴ λογοτεχνία μας, τὴ βιαστικὴ κ' ἀδούλευτη σὰν ὁ ἀγῶνας νὰ ἦταν γιὰ τὸν ὄγκο. Ὅμως ὁ Γρυπάρης στὰ τελευταῖα του ποιήματά πού θὰ ἐξετάσωμε φθάνει σὲ μεγαλειότερη συχνὰ τελειότητα, ὅσο κ' ἂν ἔχομε τώρα μπρὸς μας καὶ ποιήματα κάποτε, πού μποροῦν νὰ τοποθετηθοῦν πῶς κάτω ἀπὸ τὰ ἱντερμεδία θέλω νὰ πῶ τὸν «Κισσὸ» ἢ τὴ «Δύση τῆς Γενεᾶς» κλπ.

Ἐδῶ ὁ ποιητῆς δίνει μιὰ τὸ χέρι στὴ βυζαντινὴ ἔμπνευση, γιὰ νὰ τραβήξει ἔπειτα σὲ κομμάτια κλασσικῆς τέχνης καὶ τελειότητας, γιατί

βέβαια δὲν εἶνε δυνατὸ παρὰ γιὰ ἔργο κλασσικὸ μόνο νὰ χαρακτηριστε ὁ «Πραγματευτής» του, τὸ ἀξετίμητο αὐτὸ διαμάντι τῆς λογοτεχνίας μας. Ὁ ἀπλὸς μῦθος πού χρησιμεύει γιὰ βάση, ξετυλίγεται ἥρεμα καὶ ἡσυχά ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἕως τὸ κορύφωμα σὰν βαθμιαῖο ἀνάβασμα ἀξουράγο σὲ κάποιο σμαραγδένιο λόφο. Κανένα πέσιμο ἢ ἀναπάντευτη μετάπτωση.

Ἦρθε ἀπ' τὴν Πόλη νιὸς πραγματευτῆς
μὲ διαλεχτὴ πραγματία,
μ' ἀσημικὰ καὶ χρυσικὰ
καὶ μὲ γλυκὰ καὶ μαῦρα μάτια.

Ὁ ἔρχομός αὐτὸς σὰν μιὰ ἐμφάνιση ὁλόδροση μᾶς ὑποδουλώνει. Τὸ ἔνωμα τῶν χρυσικῶν καὶ τῶν ἀσημικῶν μὲ τὰ μαῦρα μάτια τοῦ τραγουδιστῆ εἶνε τόσο περίτεχνο, πού γοητεύει.

Κατόπι ἀκολουθαίει ἡ ἐντύπωση πού κάνει ὁ πραγματευτῆς στὸν κόσμο τῶν γυναικῶν πού τρελλαίνονται καὶ ἡ ἀπάτη ἀπὸ μέρος τῆς ὄραίας χήρας πού δὲν ἔρχεται νὰ πάρει τὴ συμφωνημένη ζώνη. Εἶνε ἕνα σβύσιμο ὁνείρου πού ἡ πληγὴ του μένει καὶ ἡ λαχτάρα του δὲν ἀποκοιμείται. Λίγο λίγο ἡ ὄραση τοῦ πραγματευτῆ σκοτίζεται κ' ἔρχεται ἡ παραστατικώτατη εἰκόνα.

Στὰ μάτια του πού τὸν πλανοῦν
Βάζει συχνὰ τὰ χέρια ἀντήλιο

Σὲ τίνος τὰ μάτια δὲν ἐμφανίζεται ὕστερα ἀπὸ τὸ διάβασμα αὐτὸ τῶν στίχων ὁλοζώντανος μὲ τὴ θανατερὴ ἀγωνία του ὁ δύστηνος πραγματευτῆς; Ὁρθίος στέκεται καὶ τὸν βλέπομε καρτερητῆ ἐκεῖνου πού δὲ θὰ φτάσει.

Δὲ φαίνεται μηδὲ γροικιέται.

Παροικνωσμένη πιά τέλεια ἡ σκηνὴ γιὰ νὰ ἔρθει τὸ ζωτικὸ γεγονός. Ὁ ληθιορικός ἐκεῖνος ὕπνος κ' ἡ ἐμφάνιση τῶν νεράιδων. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν, ἀποδείχνουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀλήθεια ἐκείνων πού εἶπαμε γιὰ τὸ Γρυπάρη ὡς τέλειο ζωγράφο. Μέσα σὲ στίχους λικνιστικούς πού μεταδίνουν τὸ ρυθμὸ τῆς μυθικῆς ἐμφάνισης πού σκορποῦν μιὰ μουσικὴ στριφογυριστικὰ κ' ἀπαλὴ σὰν ἥρεμος κ' ἀδιάκοπος κυκλικὸς χορὸς προβέλλουν οἱ νεράιδες,

ὕπνος τὶς φέρνει ὕπνος τὶς παίρνει
νεράιδες περδισκόστηδες
σηητὲς καὶ μαρμαροτραχήλες,
ἀνήσκιωτα κορμιά ἀδειανὰ, διανέματα

κι' ανατριχίλες.

Στις κουμπωτές πλεξοῦδες τους φοροῦν
νεραϊδογνέματα και πολυτρίχια
κι' ἔχουνε κρίνους δάχτυλα
κι' ἔχουν ροδόφυλλα γιὰ νύχια.

Τὰ σπάνια και ζωντανὰ ἐπίθετα πού προσδιορίζουν χαρακτηριστικά,
ἢ νεραϊδένια εἰκόνα δλόκληρη, ἢ σφιχτὴ στιχουργία δίνουν στο κομᾶτι
αὐτὸ τόση δύναμη, πού νά τὸ λαχταρέει κάθε λογοτεχνία.

Ὅμως γρήγορα ὁ ποιητὴς φεύγοντας ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἐκτέλεση,
ξαναθυμᾶται τὴς νεκανιάνικες του τεχνοτροπίες. Ἔτσι ἔχομε τὸ «Νυμφίον»
και κατόπι τὸ ἀριστοουργηματικὸ ἐκείνο κομᾶτι στὸν «Ἦσκιον τῆς Καρυδιάς».

Αὐτὸ νομίζω πὼς εἶνε τὸ καλλίτερο ποίημα πού βγήκε ἀπὸ τὴν
πέννα τοῦ Γρυπάρη. Οἱ ἀνίδεοι πέρασαν πάνω ἀπ' αὐτὸ σὰν ἀπάνω ἀπὸ κάτι
σκοτεινὸ και πειρασμικὸ, *rien di spiriti maledetti* καθὼς λέει ὁ Ντάντε.

Πέρασαν ἀπὸ τοὺς θαυμασίους αὐτοὺς στίχους ὅπως ὁ ἴδιος μεγάλος
ποιητὴς μέσα ἀπὸ κόποιο κύκλο τῆς Κέλας

Per l' aer nero e per la nebbia folta

Ἐννοεῖται βέβαια πὼς τὸ ἔργο δὲ ζημίωσε τίποτα. Κι' εἶνε τὸ ποίημα
αὐτὸ, ποίημα λάγνων ὀνειρῶν καυτεροῦ μεσημεριοῦ, ὅπου ὅλα βράζουν
μὲ τὴ δύναμη τῆς ζωῆς πού ποθεῖ νά ξεσπάσει

και πυριωμένο τὸ αἷμα ἀπὸ τὴ ζέστη
σὰν μοῦστος γλυκοπίπερος
σὰν τὸν ἀκράτο βράζει ἀσβέστη

Σημαδεύω παροδικὰ τὴν ποικιλία τῆς ἔκφρασης μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς
στίχους, τὸ τεχνικὸ σμίξιμο τῆς σύνταξης μὲ ὀνομαστικὴ κι' αἰτιατικὴ.

Ἐπειτα ἀρχίζει ἡ ζωγραφιὰ τῆς καρυδιάς καταφυγίου ἔρωτα πουλιῶν
μεταδοτικοῦ στὴ Μανταλένια τὴν ξαπλωμένη κάτω ἀπὸ τὸ πυκνοθόλωτο
δέντρο και τόσο κολλητικοῦ πού

Ἡ Μανταλένια ἡ ροῦσα ἀποδιαντρόπη
και τραγουδαίει και λέει γιὰ τὰ πουλιὰ
δυὸ δυὸ πὼς κάνουν τὴν ἀγάπη.

Ἐνας ὕπνος ξωτικὸς χύνεται στὰ ματόφυλλα τῆς κόρης κι' εἶναι ἕνας
ὕπνος βαρὺς σὰ θάνατος δυναμωμένος κι' ἀπὸ τὸν κακὸ ἦσκιον τῆς καρυ-
διάς. Μὲ ναρκωτικὸς στρύχνους και ὑοσκύαμους τῆς πλέκει ὁ βραχνᾶς
στεφάνι, πού ἀπὸ τὰ φύλα του σταζοβολοῦν οἱ πλάνοι φανταγμοὶ και οἱ
λήθαργοι.

Μιὰ γενικὴ προσωποποίηση. Τὰ πάντα τόσο ζωντανὰ πού ὑπάρχουν

στὴ ζωὴ σὰν ὄντα. Ἐνας μυθολογικὸς κόσμος. Οἱ ὕπνοφантаσιές ζωντα-
νές κουρνιάζουν ἀπάνω στο δέντρο.

Μὲ στρύχνους κι' ὑοσκύαμους
τῆς πλέκει ὁ πνίχτης ὁ βραχνᾶς στεφάνι
κι' οἱ λήθαργοι ἀπ' τὰ φύλλα του
κι' οἱ φανταγμοὶ σταζοβολοῦν οἱ πλάνοι.

Ζώνει τὴν κόρη δλόγυρα
κάτι σὰν ἦσκιον ἀτράνταχτο τουφάνι,
στο δέντρο οἱ ἀπονύχτερες
κουρνιάζουν ὕπνοφантаσιές πού κάνει.

Και τώρα ὁ ἔρωτας πλημυράει σὰν θεία μαγία. Ὅλα τὰ ὀδηγáει τὸ
δοξáρι του. Τὰ πουλιὰ ἀφανίζονται κι' ἔρχονται τὰ ἔρωτόπουλα νά κα-
τέβουν ἀπάνω στὴ γυμνὴ κοπέλλα. Ὁ μεσημερινὸς ἥλιος κáοντας ἀνάβει
περισσότερο τὴ φλόγα.

Κι' ἀπὸ τὰ τρίκλινα τὰ ξέκλινα
στῆς ὀμορφιάς τῆς τ' ἄνθος γύρω,
πειτοῦν τὰ δόξανθα ἔρωτόπουλα
κῦμα ἀπ' ἀφρὸ και φῶς και μῦθο.

Τοῦ ἦσκιον τὸ ἀνάερο παγνοσκέπασμα
ἔχει μονάχη φορεσιὰ τῆς
στὰ τροφαντὰ ξώσαρκα στήθια τῆς
παραπατάει ὁ μεσημεριάτης.

Κι' ἀπάνω στὴ ροδελεφάντινη
κοιλιά τῆς —νάني Μανταλένια—
νάνοι πηδοῦν κοκκινοπρόσωποι
μ' ἄκουρα γένεια, μαῦρα γένεια.

Ἐγὼ γιὰ τὸν ἑαυτό μου δὲ μπορῶ νά βρῶ ψεγάδι στο ἀριστοτεχνι-
κὸ αὐτὸ ποίημα, πού τόσο κακοεξηγήθη και κατηγορήθηκε γιὰ νά ἀληθεύ-
σουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ λόγια πού ὁ μεγάλος Γκαῖτε βράζει στο στόμα τοῦ
Φάουστ «Συνειθίσαμε νά κοροϊδεύουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνο πού δὲ νοιῶ-
θουν και νά μουρμουρίζουν μπρὸς στο καλὸ και τὸ ὠραῖο πού τοὺς
πειράζει».

Κατὰ δυστυχία τὸ ἔργο τοῦ Γρυπάρη εἶναι πολὺ λίγο και χρόνια
ἔχομε νά ἰδοῦμε ποίημά του νεώτερο· ἂν ἔπαψε νά γράφει ἡ ζημία τῆς λο-
γοτεχνίας μας εἶναι ἀνυπολόγιστη.

Ὁ Γρυπάρης περνάει μέσα στή λογοτεχνία μας σὰν μετέωρο φωτεινὸ μέσα στὸν ξάστερο οὐρανὸ τῶν νυχτιῶν τοῦ νότου. Σχολῆ δὲν θέλησε οὔτε ἦταν δυνατὸ νὰ ἰδρῦσει. Εἶνε ἡ ποίηση του τόσο προσωπικὴ ποὺ τοῦ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ τοῦ ἴδιου.

Ποιητὲς πολὺ μικρότερης ἀξίας μετροῦν μαθητὲς, ὅμως ὁ Γρυπάρης κανένα. Δὲν εἶνε penseur. Δὲν ἔγινε ὀδηγητὴς τῆς σκέψης. Ζεῖ κλειστὸς στὸν ἑλεφαντίνιο του πύργο μόνος. Εἶνε ἀπὸ τοὺς σιωπηλοὺς ἐκείνους ποὺ ἀναφέρει ὁ Καρλάιλ, τοὺς σπαρμένους σὲς ἐπαρχίες του ὁ καθένας ποὺ συλλογιούνται σιωπηλὰ μόνου καὶ δὲ μιλοῦν γι' αὐτοὺς οἱ προωινεὲς ἑφημερίδες.

Ὁ ποιητὴς δὲν ἀνακατεύτηκε σὲ φιλολογικοὺς καβιράδες, δὲν ἐπιδείχτηκε, δὲν διεκδίκησε ποταπὰ ἀριστεία, μοιρασμένα ἀπὸ χέρια ἀνάξια καὶ καρδιῆς γεμάτες φτόνο.

Κ' ὅμως ἡ ἐπιρροή του στὴ φιλολογία μας στάθηκε μεγάλη. Ἐμπάσε μέσα στὴ λογοτεχνία μας μεγάλο γλωσσικὸ προπάντων πλοῦτο. Ὅσες λέξεις μεταχειρίστηκε καθιερώθηκαν καὶ ἔγιναν χτήμα τῆς ποίησής μας. Δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς ἡ ποίηση τοῦ Γρυπάρη ἀνήκει στὸ παρελθὸν ὅμως σήμερα ἡ ποίηση ἀκολουθεῖ ἄλλο δρόμο. Ἐπειτα οὔτε μπορεῖ νὰ ἀκολουθηθεῖ ἀπὸ κανένα ὁ δρόμος τοῦ Γρυπάρη, γιατί εἶναι μόνος δικός του. Πολλοὶ ἐπηρεάστηκαν μερικοὶ κάποτε τὸν μιμήθηκαν. Ὅμοιοι ἀλόγονοι δὲν τοῦ εἰσβόλησαν.

Ἔτσι ὁ Γρυπάρης εἶνε μιὰ μονάχη προσωπικότητα. Ἐρημικὸς δάσκαλος, ἀριστοκράτης, χωρὶς ὀπαδοὺς καὶ μαθητὲς, βασιλιάς μόνος στὸ βασίλειό του χωρὶς αὐτὴ καὶ ἀκολουθούς.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Ἐνα παράθυρο ἀνοιχτὸ
καὶ ἀκουμπισμένη περιμένει. . .

Τὰ σύννεφα κυνηγητὸ
— βιφρεὰ στενάγματα καὶ πᾶνε
στὸ θεριωμένο βορκομαϊό.

Κάποιες στιγμὲς
τᾶνήμπορο φεγγάρι ὑφαίνει
τὸν ἄθωρο ξεψυχισμό.

Καὶ τὲς ἀρρώστειες στὰ νερά,
ποὺ νέκρωσαν, κυλᾶ,
κυλᾶ καὶ φεύγει.....

Ἐνα παράθυρο ἀνοιχτὸ
καὶ ἀκουμπισμένη περιμένει. . .

Ψιχάλα στὰ νερά, καὶ ἀνατριχίλα
στὰ φύλλα, στὰ νερά. . . .

Δάκρυα στὰ μάτια τὰ μουντὰ,
τὸ χέρι ἀνήμπορο ξεφτιᾶ
τὸ νυφικὸ στολίδι, ποὺ κεντᾶ
μῆνες καὶ χρόνια. . .

Ψιχάλα στὰ νερά, καὶ ἀνατριχίλα
στὰ φύλλα, στὰ νερά. . .

Ἐνα παράθυρο ἀνοιχτὸ
καὶ ἀκουμπισμένη περιμένει. . .

ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΤΡΟΜΑΡΑ ΕΝΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑ

I

Τοῦ ἀγαπητοῦ μου κ. Α. Γιαλούρη

Τὰ παραθύρια κατεβήκανε καὶ οἱ πύρτες σφάληξαν.

Κ' οἱ δακρυσμένες πίκρες τῶν φθινόπωρων πλακώσανε βαρεῖες στῶν ἀναμένων λύχνων τὰ ξενύχτια — ὦ πίκρες! πίκρες τοῦ μυρολογοῦ ποὺ ἔπαψε νὰ κλαίει γιατί πάγωσε στῶν ἀναμένων λύχνων τὰ ξενύχτια!.....

Κι ἄλλοίμονο! ποιοὺς ἔχει δάκρυα καὶ πιαὺς βολεῖ τὸ καλοκαίρι νὰ θρηνήσει, τὸ καλοκαίρι ποὺ δὲν πρόφτασε μηδὲ νάνθῃσει;

Τὰ παραθύρια τώρα κατεβήκανε καὶ οἱ πύρτες σφάληξαν, καὶ οἱ λύχνοι ἀνάψαν.....

Τὸ μυρολόγι δὲ βολεῖ νὰ κλαίει.....

II

Κάποιο κλάμα στην ήρεμιά ξεσκίζεται: — ὦ τὸ βάρος ἑνὸς φθινόπωρου πού παραγέραςε πρὶν πέσουνε τὰ φύλλα!.....

Τώρα πιά δὲν ἔχει ἀξία μηδὲ ὁ θάνατος. Τὰ κυπαρίσια ἀπὸ κοντὰ δὲν κλαίγανε παρὰ τὴν πλήξη τους. . . Πῶς νὰ πεθάνεις τώρα πιά;.....

Κι αὐτὸ μὲ πλήγωσε βαρύτερα.

Μᾶρέσει νὰ ὄνειρεύουμαι βαθεῖα — καπνοὶ πού σέρνονται πᾶ σὲ στεκοίμενα νερὰ τόνειρατά μου — καπνοὶ πού σέρνονται μὲς στὴν ἀκίνησιά τους.....

Ἄκίνησιά, ἀκίνησιά, πού δὲ μπορεῖς ἄλλο πὰρὰ νὰ ἀντριχιάξεις!.....

Ἔνα πρωὶ πῆρα τὸ σφυρὶ τῆς Κατάρρας μου καὶ θέλησα νὰ τρυπίσω τὸν χάλκινο θεό μου. Ὡ λύσσα τῶν ἀνήλικων θυμῶν μου!.....

Καὶ τοῦπα πρὶν τὸν χτυπίσω:

«Σ' ἔβαλα ἐδῶ γιὰ κάποιες ὥρες χωριστές.

Ὡ ψεύτη! Κάθε μεσάνυχτα πού τὸ μυστήριό σήμαινε τὴ λειτουργία του ἔφερνα τὰ κόκκινα μετάξια τῶν αἰσθημάτων μου καὶ στόλιζα ἕλα γύρω μου — γύρω σ' ἐμένα καὶ σ' ἐσέ.....

Κ' ἐσένα δὲν τολμοῦσα νὰ σ' ἀγγίξω. Τόσο σιῦ χάριζα φυγὴ ἀπὸ τὴν φυγὴ μου!

Κι ἔμωσ δὲν πρόσεξα καὶ πρῶτ' ἀπ' ἕλα σούδωκα τὴ χάλκινη γύμνια τῆς ἀδιαφορίας μου.....»

Κ' ἔτσι κατάλαβα πῶς δὲν ἄξιζε μηδὲ νὰ τὸν τρυπίσω μὲ τὸ σφυρὶ τῆς Κατάρρας μου τὸν χάλκινο θεό.

Τώρα — ὦ τὸ ἀπέραντο φθινόπωρο πού παραγέραςε πρὶν πέσουνε τὰ φύλλα.....

Κι ἀλλοίμονο! Πῶς νὰ πεθάνεις τώρα πιά;

Κι αὐτὸ μὲ πλήγωσε βαρύτερα.

III

Μὲς στὴν ἀμόλυπτη ἀγάπη τῆς σκοτεινῆς ἀναψῆς τὰ λυχνάρια μου γιὰ νὰ μεθύσω; πίνω πικρὰ τοὺς θρήνους τῆς βροχῆς καὶ παριδέρνω στὰ τρεμίσματα τῶν φύλλων.....

Μεσάνυχτα.

Στὴν αἴθουσα οἱ λύχνοι πετρωθήκανε μὲ τὰναβλεμματά τους στὸ κενό, κι ἀναίσθητη ἢ λιγοθυμιὰ βουβάθηκε στὶς φλέβες τῶν πραγμάτων.

Λιγοθυμιὰ.....

Ἔνχ κλαδί ἔσκυψε πίσω ἀπ' τὰ γυαλιὰ καὶ συμαζώχτηκε ξανά στὴ σκοτεινιά.....

Πέθανα τὸ Ἔγώ μου κι ἄταφο βούλομαι νὰ τὸ περγελάσω.

Ἔνας ἀναίσθητος βρυκόλακας σὲ λιγοθυμισμένην αἴθουσα.....

Ἔπαψε κ' ἡ βροχὴ.

Καὶ μοναχὰ τρέμουν τὰ φύλλα ἔξω καὶ μέσα μου.

Μεσάνυχτα.

Μὴν τὸ ζητᾶτε πιά τὸ Βασιλόπουλο στὴν κρυσταλένιαν αἴθουσα νὰ τὸ ξυπνήσετε.

Τὸ Βασιλόπουλο βρυκόλακας καὶ μὲς στὴν αἴθουσα ἀναίσθητη ἢ λιγοθυμιὰ βουβάθηκε στὶς φλέβες τῶν πραγμάτων.....

Ὡ περιγέλιοι! Τὸ ἀθάνατο νερὸ μέσα στὶς στάμνες σας τὸ βούρκωσε ἡ βροχὴ!.....

Τί μου χτυπάτε τὸ παράθυρο, ἐτεῖς πού τὴν πύρτα δὲ βρήκατε μὲ τὴ μαρμαρένια ἐπιγραφή;

Ποιὸς μπορεῖ νὰ σᾶς ἀνοίξει;

Τώρα πιά τὸ Βασιλόπουλο βρυκόλακας—ἀναίσθητη ἢ λιγοθυμιὰ βουβάθηκε στὶς φλέβες τῶν πραγμάτων κ' οἱ λύχνοι πετρωθήκανε μὲ τὰναβλεμματά τους στὸ κενό.....

Μέσα στὴν αἴθουσα.....

Τί μου χτυπάτε τὸ παράθυρο;

IV

Ὡ φόβοι!.....

Ἄδειοι φόβοι ἑνὸς χειμῶνα πού δὲ θᾶχει καταιγίδες; — μιὰ παγωνιά σὲ μιὰ πανσέληνη νυχτιὰ — βουβαὶ πεθιμιὶ σ' ἀκλαυτοὺς τάφους.....

Καὶ τίποτ' ἄλλο.....

Στενὴ ἢ φωνὴ μὲς στοὺς τοίχους θὰ χτυπέται — οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα σφαλῆξαν — θὰ χτυπέται μὲς στοὺς τοίχους, καὶ θὰ μεγαλώνει μὲς στοὺς τοίχους.

— Οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα σφαλῆξαν —

Καὶ τίποτ' ἄλλο.....

Οἱ καιροί, μεστοὶ στὴν πλήξη τους, θὰ μαρμαρώσουν σὲ ταφόπετρες.

Και μονχα ή αγάπη κάθε δειλιγδ — άπλή αγάπη που σ' αγάπησα
γιατι δέν πρόρτασα να σε γνωρίζω — φθισικιά χλίη ήε νάνθίτει σε μιá
του τοίχου χαραμάδα, έξω από το παράθυρο.

Οί πρώτες και τὰ πράθυρα σφαλήξαν —

Και τίποτ' άλλο... ..

Τότες θα σβύσω και τούς λύχνους — ή φωνή μόνη θα χτυπιέται μέ-
σα στους τοίχους, στενή —

Κανένas παλμός κάτω απ' τις ταφόπετρες των καιρών —

μιá μαρμαρωμένη άκινήσιá —

μιάν άδιαφορία παγωμένη—

Κ' ίτως νάρηη ό θάνατος.

Και τίποτ' άλλο!.....

1919

ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

REMY DE GOURMONT

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΡΑΡΕΝ

Η ποίηση του Βεράρεν, δέν είναι intime. Είν' όλη άντικειμενική. Θάλεγε κανείς πώς στιχούργησε σε κάτι ώραιους τραχιούς στίχους και λίγο τρελλούς, κοινωνιολογικές μελέτες που δέν τόλμησε να γράψει. Οί Campagnes hallucinées: μελέτη για την τοριγιή κατάσταση, ήθικη και ύλική των φλαμανδών χωρικών· οί Villes Tentaculaires: μελέτη, παράλληλη της πρώτης, για τη ζωή σε μιá νεώτερη μεγαλούπολη. Τα δυό έργα συνεδέονται μ' αυτήν την ιδέα που κανείς οικονομολόγος δε θαπόδοκιμάζε: οί κάμποι έρημώνονται για τόφελος των πολιτειών. Στη μεγαλόπρεπη γλώσσα και ποιητικά άκαθόριστη του Βεράρεν, έτσι παρουσιάζεται: οί Campagnes hallucinées, καταβροχθίζονται και καταστρέφονται από τις Villes Tentaculaires.

Τό θέμα είναι παλιό. Ο Βεργίλιος τό γνώριζε και σημείωσε τό ξετύλιγμά του. Άλλά ό Βεργίλιος αγαπούσε τά χωριά και τά χωρικά ήθη της πατρίδας του. Ο Βεράρεν άντιπαθεί. Μισεί τούς άλαφροϊσκιωτους χωρικούς, τις ταραγμένες πεδιάδες όπου ζούνε, τη μονοτονία των ίσων δρόμων, τό θαμπόν ήλιο αυτής της Φλάντρας που βρίσκεται θαμένη μέσα στις όμίγλες. Μισεί τό ίδιο και την πόλη, που του φαντάζει σα μιá κόλαση, όπου οί κολασμένοι, άφου μεθίαν από βρωμερά ποτά, παραδίνονται σε ζφώδικες ευχαρίστησες, μέσα στους ακάθαρτους δρόμους.

Κ' έχοντας φανερώσει όληνα την άηδία του, τείνει τά βλέμματά του προς τό μέλλον· προς τούς καιρούς που οί πολιτείες ίσως θάφήσουνε τη λεία τους, που οί κάμποι θα ξανακατοικηθούνε από ύγιεις και ήμερες ύπαρξες, όπως και πρώτα, όταν L' Esprit des campagnes était l' esprit de Dieu.

Αυτός ό σοσιαλιστικός μυστικισμός είναι δέκα χρόνων. Δέκα χρόνια είναι άρκετός καιρός, και δέν πιστεύω, ούτε να βρίσκει τώρα άρκετους όπαδούς, ούτε να έρμηνεύει πιστά τις ιδέες που έχει τώρα ό Βεράρεν. Ωστόσο, τώρα πάλι, ξανατύπωσε αυτά τά δύο ποιητικά έργα, και μπορούμε να τά κρίνουμε ελεύθερα.

Ο τόμος περιέχει ώραία πράματα, πρό πάντων στο δεύτερο μέρος: τό σύνολο

δέν είναι γοητευτικό. Η προσπάθεια είναι άρκετή· μα ό άπλοϊκός αναγνώστης, έχει άνάγκη μεγάλης προσοχής. Δυό είναι οί αίτίες αυτού του πράματος· ή εξακολουθητική άντικειμενικότητα και τό άκαθόριστο της έκφρασης. «Ότι περιγράφω στά τοιήματά μου, νομίζει κανείς πως τάχει ζωντανά μπροστά του, έλεγε ό Γκαίτε. Άπόχητα αυτό τό προτέρημα από τη συνήθεια που πήραν τά μάτια μου να παρατηρούνε με προσοχή άντικείμενα· πράμα που μούδωνε επίσης, πολλές ώφέλιμες γνώσεσ». Χωρίς να διστάσουμε, θα λέγαμε άκριβώς τό άντίθετο για τά ποιήματα του Βεράρεν. Ποτές δέν κατορθώνει να φέρει μπρός τά μάτια μας την όρισμένη εικόνα των δραμάτων του. Όλο τό ζωγραφίσμα μένει πνιγμένο σε μιá άοριστία, λαμπρά όμιχλώδεια μέ, έδω και κει, κάποιες άχτίδες φωτός κοκκιναπού, φεγγαροχυσία μέσ' στην όμίχλη ή μακρινή λάμψη. Τό μάτι του γερμανού Γκαίτε είτανε λατίνου· τό μάτι του φλαμανδού Βεράρεν είναι γερμανού.

Ποιοί είναι αυτοί οί κάμποι που μäs περιγράφει την πυρετώδεια θλίψη τους, και τη γλωμή ντροπή τους; Στην πραγματικότητα, που άπλώνονται; Πούτετα. Είναι ό ποιητής που δραματίζεται. Δέν εξέτασε τούς κάμπους και τούς χωρικούς με προσοχή· δέν τουςώρτησε μέγλυζότητα, βίαια μπήκε μέσα στην ψυχής της φύσης και των ανθρώπων και δέν είδε παρά τό ότι είταν έντός του· μιá όργη προφήτη έναντί της άσκήμιας της φύσης και της κακίας των ανθρώπων. Άνεβαίνει στη σκεπή της κατοικίας του και καταριέται τόν όρίζοντα. Σε τίποτα δε χαρίζεται· τίποτα δέν ξυπνά την επιείκεια του· θαρείς κι άκούς τόν Ίεζεκήλ.

Για να ζωγραφίσει τά ήθη των τορινών μεγαλουπόλεων, άκολουθεί τό ίδιο σύστημα. Πώς μäs παρουσιάζει τις ήσυχες Βρυξέλες! Σε κάθε τί βρίσκει ύλικό για ναπορεί. Τί! σιδηρόδρομοι, τράμι, έργοστάσια, μπάο, άγορές, γυναίκες στους δρόμους! Τί συχαμός! και ζωγραφίζει, με μεγάλες πινελιές, με μιá βούρτσα βυθισμένη άλλεπάλληλα στο μαύρο και στο κόκκινο, αυτήν την εικόνα της παρακμής.

Τό είδος της άντικειμενικότητας που βρισκό στο Βεράρεν, δέν είνε εκείνο που συνήθως παρατηριέται. Δέ συνίσταται στο να άπομακρυνθεί από τις ιδίες του ιδέες, μπρός σ' ένα πραγματικό θέμα και να τό περιγράψει με λεπτομέρειες, με τόν τρόπο π. χ. του Hugemans. Ο Βεράρεν άρχίζει με μιá πράξη που προηγείται· στέλνει μπρός τό αιστηματά του, τις ιδέες του, τις ένώνει βαθύτατα με τά πράματα που θα περιγράψει· κ' είναι τό κράμα που σχηματίζει τόν παράξενο κ' αινιγματώδη πίνακα, που μεταφέρνει στους στίχους του. Ότι βλέπει, τό βλέπει θεληματικά. Τίποτα δε δέχεται τό ξαφνικό. Δέν άνοίγεται στην έντύπωση που δε θα εισχωρούσε στο πλάνο του. Είναι κοινωνιολογική ποίηση.

Όπως άλλωστε τό σύστημα είναι εκείνο της Légende des Siècles, θα τά παραδεχότανε κανείς, αν τύχαινε, να δημιουργήσει στα χέρια του Βεράρεν, θεάματα τόσο συγκινητικά, τόσο βλεπούμενα όπως εκείνα που θέλησε ό Hugo. Η έκφρασή του πολύ τολμηρή αλλά πολύ άκαθόριστη, τόν ποδοίζει να φτάσει στη φωτεινότητα. Είναι γεμά ο περιφρασες που άληθινά δίνουνε ξανά μιάν actualité στο γνωστό λόγο: «du Dellile flamboyant»:

Des clartés rouges
Qui bougent,
Sur des poteaux et des grands mâts,
Même à midi brûlent encore
Comme des œufs monstrueux d'or . . .

Ποία είναι ή λέξη του γράφου; Ηλεκτρική λάμπα; Άεριόφωτο; Όχι χρειάζονται, σημειώσεσ. Έπειτα, άξίζει ό κόπος να γράψει κανείς σ' «ελεύτερο στίχο», για να ριμαίρει τά rouges και bougent όπως ό φτωχό τερως παρνασιακός; Αυτέσ τις διό ρίμες, συχνά τις βρίσκουμε μέσα

στών τόμο. "Όσο για τις περιφρασεις, υπάρχουν και χειρότερα. 'Ιδού ένα παράδειγμα: που «vend de la lumière en des boîtes d'un sou». 'Εδώ το αίνιγμα είναι «φωτερό»: πρόκειται για κουτιά σπירתων' μά, πόσο αυτοί οι τρόποι έκφρασης είναι παιδικίσιοι! Πέστε λοιπόν, άτλούστατα, αν έχετε ανάγκη να το πητε αυτό: «Un aveugle, sous un bec de gaz, vendait des boîtes d'allumettes, d'un sou» αυτό πολύ περισσότερο θα μάς τον παρουσίαζε μπροστά μας παρά όλες αυτές οι μεταφορές που τόνα μάτι τους δε βλέπει και το άλλο, που ρήγχει λάμπες ψεύτικου διαμαντιού.

Δε θα σταθώ στις διάφορες έλλειψεις έκφράσεις όπως τά: par à travers, par dessus. Ούτε στους έπαρχειτισμούς, σαν μιá draine, pueil (:). Αυτό δεν είναι εύχάριστο, αλλά μπορεί να διορθωθεί.

Αυτές είναι, πολύ συνοπτικά εκθέτοντάς τις, οι αδυναμίες της ποίησης του Βεράρεν. Πολλές περισσότερες σελίδες θα χρειαζόντανε για να αναφέρουμε τις όμορφιές της. Αυτός δέ άδριςτος ποιητής έχει στιγμές μεγάλου ποιητή. Σ' αυτόν ακόμα τον τόμο του, που δεν είναι κ' από τους καλύτερούς του, βρίσκονται υπέροχα ποιήματα. 'Ο Βεράρεν, που είναι ένας χαλκιός του λόγου συχνά άνεπιτήδειος, δεν είναι όμως λιγότερο χαλκιός δυνατός, ό δυνατότερος ίσως που έχουμε κατόπι από τον Victor Hugo. Τι κρίμα που δεν έζησε στο Παρίσι από τα είκοσι του χρόνια! "Όλοι οι μελλούμενοι ποιητές, όλοι οι μελλούμενοι συγγραφείς της γαλλικής γλώσσας θάπρεπε να έρχονται στο Παρίσι, μόλις αίστανθούν την κλίση τους. "Ετσι κάμαν οι Ρωμαίοι' πηγαίαν στη Ρώμη.

'Η γέννησή του, ή εκπαίδευσή του, ή παιδεία του είναι αίτια των έλλαιτωμάτων του που μάς ένοχλούνε' δεν του είναι προσωπικά και γι' αυτό, έλάχιστα λιγοστεύουν το θαυμασμό που αξίζει στο ταραχώδικο πνεύμα του.

Για να έχτιμήσουμε σωστά το Βεράρεν, πρέπει να πάψουμε να τον ξεεάζουμε από τη γαλλική άποψη, να το συγκρίνουμε με τους ποιητές της φυλής μας και τις παράδοσές μας. "Ας τόν θέσουμε στο περιβάλλον του κι άς μνή είναι για μάς τίποτα άλλο παρά ένας φλαμανδός ποιητής που μεταχειρίζεται τη γαλλική γλώσσα, για να εκφράσει τις φλαμανδικές του συγκινήσεις.

'Αμέσως, να μας που γενήγαμε έπεικεις για πολλά λάθια που προσβάλανε την ευαισθησία μας. Δε θα γίνει λόγος πιά ούτε για το άσκημο γούστο του, ούτε για την άπλοϊκότητά του, ούτε για την ήμίχλη του' αυτά τα έλλαιτώματα, θα σταθούν ίσως σ' αυτόν τον Φλαμανδό, οι όροι οι ίδιοι της πρωτοτυπίας του. Θά εΐταν ενδιαφέρον να βρει κα εις στο Βεράρεν ένα είδος ποίησης που ακριβώς θα εΐταν άνήμπορος να γράψει ένας ποιητής της Λορραίνης ή της Νορμανδίας.

'Εκείνο που χαρακτηρίζει το φλαμανδικό πνεύμα, είναι ένα περίεργο ένωμα μυστικισμού και ήδυπαθείας, γλυκότητας και όρμης, επανάστασης και ύποταγής. Μά θάλεγε κανείς το ίδιο θαυμάσιο για την παρισινή κοινωνία του μεσαιώνα. Θέλουνε μαζί την κοινωνική έλευθερία και τη θρησκευτική τους ύποταγή. Κάμουνε να εναλλάσσονται οι καθολικές γιορτές και οι λαϊκές γιορτές. Είναι μιá χώρα όπου υπάρχουν εύλαβεις και λαίμαργοι, όνειροπόλοι κ' ήδυπαθείς, φιλάργυροι και σπάταλοι, απότομοι και γλυκοί.

'Ο Βεράρεν μοιάζει να είναι ό πιό γλυκός, ό πιό δειλός. Και πράγματι, κατά βάθος είναι έτσι όπως και έξωτερικά. Μά μόλις γράφει, ξεσπάει ή γλυκότητά του, παραθυμώνει. Θάλεγε κανείς ένα από κείνα τα φοβιστάρικα παιδιά που κάνουνε θόρυβο στην κάμαρά τους τη μοναχική για να μνή άκούουν τα τρομαχτικά ψιθυρίσματα της σιγαλιάς. Θάλεγε πάλι κανείς, κ' ή σύγκριση θα εΐταν όρθότερη, σαν ένα από τους ήσυχους και σιωπηλούς μοναχούς, υπάκουους και άγνους, που μόλις σιωχάζονται τον κόσμο με τις κακίες του, τις βλαστήμιες του στο Θεό, άρχίζουν τις

κατάρες. 'Ο Βεράρεν σαν μυστικιστής του ΧΙΥ αιώνα, εύκολα τόν πιάνει ή «ιερή όργη».

'Η κρίση περνά, ξαναγίνεται πάλι ό σοφός όνειροπόλος, ό ήμερος παρατηρητής. Τέτοιον άνθρωπο, αναγκαστικά, έχουνε μιá πίστη. Πιστεύουνε' ή τουλάχιστο πιστεύουνε κάτι. 'Εκείνο που τους κάνει να ήρσουν τη σιωπή τους, είναι ή έπιθυμία του να συντελέσουν στην πραγματοποίηση ενός ιδανικού. Δεν καταριούνται τη ζωή, παρά γιατί τη βλέπουνε κακιά, άδικη, ταιλαιπωρημένη. "Άλλες φορές, επικαλόντανε το Θεό, τώρα επικαλόντανε το μέλλον. Μιá μέρα, νομίζουνε, σ' αυτόν τον κόσμο θα βασιλέψει το ιδανικό τους. Οι άνθρωποι δε θα μένουνε πάντα χοντροειδείς και κακοί. Θα ντρέπονται που ύπληξαν τέτοιον. Θα σκύφουνε το κεφάλι στον περιφρονητή ποιητή και προφήτη, κατόπι όλοι θάνε όλο χαμόγελο και εύγένειες.

Οι μυστικιστές επαναστάτες είναι καλόκαρδοι άνθρωποι και ταχτικοί. Μόνο που ή άνυπομονησία τους εκδηλώνεται συχνά με άηδιστικές φωνές και μ' άσκημες πράξεις.

'Ο Βεράρεν δάμασε αυτά τα ξεφωγητά και τα λύγισε στο ρυθμό του γαλλικού στίχου' τούτο έχει μιάν ώραία μουσική, απότομη και λίγο άγρια, αλλά μιás εύγενικής θεωρίας, μιás πλατιάς κίνησης.

"Αν ξαναπάρουμε τον τελευταίο του τόμο τις «Villes Tentaculaires» θα βρούμε μέσα του μεγαλόπρεπες ιδέες, έλπίδες, έμπιστοσύνης προς το μέλλον.

Et qu' importent les maux et les heures démentes,
Et les cures de vice où la cité fermente,
Si quelque jour, du fond du brouillard et des voiles,
Surgit un nouveau Christ, en lumière sculpté,
Qui soulève vers lui l'humanité
Et la baptise au feu de nouvelles étoiles.

Εύκολα καταλαβαίνει κανείς πως αυτά τα θερμότατα και πεπεισμένα λόγια, μπορούν να τάρσουνε εκείνοι που πιστεύουνε στην εύτυχία της ανθρωπότητας. Βρίσκουνε δώ πέρα, σ' ώραιούς στίχους, εκφρασμένο τόνειρό τους, σε στίχους που εύκολα έντυπώνονται στη μνήμη. Πόση διαφορά μεταξυ αυτής της ποίησης και της κοινής «κοινωνιολογικής ποίησης» που προσπαθήσανε να κατασκευάσουνε για το λαό!

Είναι το ίδιο πνεύμα, ώστόσο, ό ίδιος σκοπός να άνάβουνε τους ταπεινούς, να τους θέτουν σαν πλάσματα κυ μέλλοντος. Μά ή όμορφιά του στίχου κάμνει να ξεχνούμε πόσο αυτή ή αντίληψη είναι παιδιακία και συνάμα επικίνδυνη: Διαβάσει κανείς, μέσα στο ποίημα, επιγραμένο: Ame de la Ville.

O les siècles et les siècles sur cette ville!
Le rêve ancien est mort et le nouveau se forge.
Il est fumant dans la pensée et la sueur
Des bras fiers de travail, des fronts fiers de leurs,
Et la ville l'entend monter du fond des gorges
De ceux qui le portent en eux
Et le veulent crier et sangloter aux cieus.

Νά, χωρίς άλλο, αυτή ή ποίηση δεν είναι intime και δε θα πάρει κανείς μαζί του τα βιβλία του Βεράρεν στην έξοχή, να τα διαβάσει κάτω από τις πρωτανθισμένες πασκαλιές. Δε θα παρηγορήσει καμιά ψυχή πληγωμένη από τους κρυφούς της πόνους. "Ωστόσο, μπορεί να δώσει στους νέους, στους ένθουσιασμένους με τα κοινωνικά όνειρα, την αίσθηση πως οι ιδέες τους ήβρανε έναν προφήτη.

"Όσο για μένα, πιό εύχαρίστος άπαγγέλνω το θαυμάσιο сонέτο του Beaudelaire.
Sois sage, ó ma douleur, et tient toi plus tranquille

ἀλλά, οἱ στίχοι τοῦ Βεράρεν, δὲν ἀπαντοῦνε λιγότερο, πολὺ ὀρισμένα σὲ μερικές πνευματικὲς ἀνάγκες. Ἦρθανε σὲ στιγμή τοῦ μποροῦσανε νάγαπηθοῦνε καὶ νά νοηθοῦνε· ὑπάρχει μιὰ φανερὴ ὁμορφιά σ' αὐτὴν τὴ συνενόηση, μεταξὺ ἐνὸς ποιητῆ, καὶ ἓνα μέρος τῆς νεότητος.

Δουλόν, ποῖος μποροῦσε νὰ γράφει μιὰ τέτοια ποίηση;

Ἔπρεπε νὰ φανεῖ ἓνας Βεράρεν, ἓνας ἄνθρωπος τῆς Φλάντρας, ἓνας γλυκὸς καὶ ἀπότομος ὄνειροπόλος, ἓνας που πιστεύει.

Αὐτὸ εἶναι βέβαια που ὀνομάζουνε πρωτοτυπία· νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνο τοῦ κανεῖς ἄλλος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐκεῖνοι που ὀνομάζουνε τὸ Βεράρεν, μεγάλο ποιητῆ, δὲ γελιοῦνται. Ἐχει τὸ ὑλάχιστο κάποιον μεγαλεῖο. Εἶναι ὁ ἑαυτὸς μου. Τὸν ἀγαπᾷ ἢ δὲν τὸν ἀγαπᾷ κανεὶς, πρέπει νὰ τὸν θαυμάζουμε, καὶ τοῦτο εἶναι που κάνω, ζηκόντας συγνώμη που δὲν ἔδωσα ἀπὸ τὰ αἰσθηματὰ μου, παρὰ πολὺ περιληπτικὰ δείγματα.

1904

(Μτφρ. Κ. Π.)

ΒΑΚΧΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

I

Ἄργοδιαβαίνουν πολὺ οἱ βακχικὲς νύχτες.

Μέσα στὸ μισόρωτο ἐκεῖ, στὰ κρούσταλλα ἀνθογαῖα τὰ λουλ μαραζώνουν στὸ πλημμύρισμα τῆς εὐωδίας τους. Ἀγάλι' ἀγάλια τῶν μύρων οἱ λιγνέσφραγτες λειτουργίες ἀρχινοῦν. Κοντοζυγιάζει τὸ φῶς ὠχρόλευκο καὶ μέσα του γοργοπαίζου τὰ λιγνὰ σκιασμάτα. Μελωδίες ἀπαλίσθυστες ξεφεύγουν ἀπὸ ἀφαντες χορδὲς καὶ οἱ νότες ἀρμονίζου με ἡδονικὸ ρυθμὸ. Χαδεύουν οἱ ματιὲς ὄνειρόλιμνες γιὰ ὑστερνὴ φορά τῶν λούλουδων τὸν ἀργομαρασμὲ, μέσα στοὺς εὐωδιασμένους ἀχνούς τῶν μύρων.

Καὶ τὰ μακαρισμ' ν' ὀειρέμτα ἀρχινοῦν.

Νὰ, τὰ ἀτέλειωτα ταξίδια στὶς μακρυνὲς ξαπλωσιὲς τῶν πελάγων τῆς Διήθης. Ἄστικτα πλανέματα σὲ συννεφάκια ξέδιπλα σὰν τοὺς μυρωμένους καπνοὺς τοῦ χαρισιοῦ.

Σιγαλὴ οἱ παρέλαστες θριαμβικὲς ἀρχινοῦν. Κορμιὰ μυρρίπλαστα καὶ αἰθήρια, με μεστωμένα στήθια μέσα στὸ γλυκὸ σπαρτάρισμα τῆς ἀλησμονιάς στὰ πλάτια τοῦ ἡδονικῶ ὄνειρου. Καὶ περνοῦν, περνοῦν, καὶ στὸ μεθύσι μέσα μελωδίες καὶ μύρα καὶ ὀράματα τὴν παρέλαση σφαλοῦν. Τὰ μάτια σφαλῆξαν μεθόβαρα μὰ βλέπου καὶ ἀναγάλλισμα ἀντλοῦν.

Ἡ μοῖρα μου εἶναι ἀδιάφορη καὶ τὸ αὔριο δὲ με τρομάζει.

Μέσα στὰ γαλανὰ πέλαα τοῦ χαρισιοῦ —πλανέματα....— θὰ σδύσω τὴ ματωμένη ἀράδα τῆς ἐνθύμητης, θὰ κάνω τὴ λύπη μου χαρά, θὰ πλάσω

τὸ σήμερα γεμάτο χαρὲς καὶ ἄδειο πίνυρες. Τὸ αὔριο δὲ με τρομάζει καὶ ἡ μοῖρα μου εἶναι ἀδιάφορη.

Ἄργοδιαβαίνουν πολὺ οἱ βακχικὲς νύχτες, ἀργοδιαβαίνουν.

II

ΑΙΩΝΙΑ ΚΑΡΤΕΡΙΑ

Ἄπαισίοι μέσα στὴ θολούρα βουλιάζουν, πνιγμένοι στὶς βαριαίασα-στες βώχες.

Νεκρομένες μικροζωὲς με μισόσθυστους πόθους μέσα σὲ χαῦδικα πελαγίματα καὶ θαμπώματα χλωμιασμένα. Τριγύρω οἱ βουδαμοὶ πετρώνουν σ' ἀκυμα-τοσύνη καὶ τὰ σουσουρίσματα ψυχομαχοῦν στὴν ξέχυμη ἀράδα τῶν ξεραμένων δέντρων. Σὰν κάποιες κατάρες πικρόχειλες πλανιοῦνται τὰ κατσοφιασμένα ἰσκιώματα. Στὸ βάθος τὰ συνεφιόσματα φλογόχρωμιζου καὶ πάλι θαμπώνουν καὶ χλωμοζωτίζου τοὺς μαυρισμένους ὄγκους τῶν ρημαδιῶν.

Στὶς τρισκότεινες τρύπες σπιθίζου κουκουβαῖων μύτια-ἔρεδιακαὶ φεγγίτες σὲ κόλαση μαυρόχολου χάους-καὶ σπιθίζου.

Οἱ σπιθες τρυπᾶνε τοὺς καπνοὺς καὶ τοὺς ἰσκιούς καὶ σδύνουν βουτημένες στὴ θαμπίδα. Κάτι ἀκούεται. Κρυερὰ πλαταγίσματα νυχτοτάξειδων νυχτερίδων-ποῦ πετᾶνε. Οὐρλιάσματα νύχτια σιριγγί. Παιχνιδίζου σπασμώδικα καὶ οἱ ἰσκιοὶ —φοβέρες χλωμιάρες— καὶ ἀπλώνουται ἀνάσες μο'χλας πνιχτικὲς. Τὰ μουντιώματα καὶ οἱ θαμπάδες ἀργολάμνουν....

Μήτ' ἀγέρι, μήτε φῶς.

Καὶ ἀργολάμνου καὶ σπυριάζουται θολοίρες καὶ πνίξεις. Σπάζει τὸ σκοτάδι καὶ ἀπλώνει μαῦρο, βερύ.

Ρημάδια καὶ ρημάδια.

Οἱ καταχνιὲς λιγοθυμοῦν καὶ βουλιάζου οἱ μαυρισμένοι ὄγκοι. Σιγαλοσδύνου οἱ μικροζωὲς. Καὶ σιγαλοσδύνοντας καρτεροῦν.

—Ἀνοιχτόκαρδα μαντίματα—

Καὶ καρτεροῦν.

—Δαχταροπρόδαλτες προφητεῖες—

Μιὰ πνοὴ καὶ ζωή.

Μιὰ πνοὴ.

III

ΣΤΟ ΜΕΣΤΩΜΑ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ

Ὅταν τὸ φεγγάρι μεστώσει οἱ νύχτες θὰ μοιζου ἀργυρὲς, τότες θὰ φουσᾷ ἓνα ἀπαλόχαδο ἀγέρι ποῦ θὰ νανουρίζῃ ἀγάλι' ἀγάλια τὶς ὑπνέ-βαρες ὑπαρξες.

Τότες οί ἰσκιοὶ θὰ στρυμώνονται ἀνήμποροι καὶ στή γαλήνη μέσα θὰ διαβαίνουν οἱ ἡδονόπαθεσ νυχτιάτικες στιγμές. Τότεσ θὰ βγῆσ καὶ σύ, θὰ βγῶ κι' ἐγώ. Κι' ἀπὸ τὴν μὴν ἄκρη ἐγὼ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη σύ, κι' οἱ δυὸ μας φτερωμένοι ἀπὸ πέθουσ βακχικοῦσ, μέσα στή ναρκωμένη γαλήνη προβαίνοντας, — τί χαρὰ — θ' ἀνταμωθεῖμε.

Κανένας δὲν θάναὶ μάρτυρασ χώρια ἀπ' τὸ ἀγέλαστο φεγγάρι σὺν ἀνταμωθεῖμε.

Καὶ σὺν ἀνταμωθεῖμε σοὶ σοὶ ἴσκιμε ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλο, κι' οἱ δυὸ μας αἰωνόδουλι τῆσ Τέχνησ, τότεσ θὰ κυλᾶνε σιγανότερα οἱ νυχτιάτικες ἡδονικέσ στιγμέσ μέσα στήν ἀταραξία τῆσ ὑπνίστρασ νύχτασ.

Ἐκεὶ στὸ στρύμωγμα τῶν ἰσκιῶν καὶ στὸ ξάπλωμα τοῦ σεληνόφωτου θ' ἀρχίσῃ ἡ Τρανὴ Λειτουργία. Ματιέσ σὲ ματιέσ, χεῖλια σὲ χεῖλια, κορμὶ σὲ κορμὶ. Στὸ χᾶδι τοῦ νυχτιάτικου ἀγεριοῦ θὰ σμίξουμε.

Σὰ σμίγουμε ὁ μάτυράσ μας, τ' ἀγέλαστο φεγγάρι θὰ φθονήσῃ καὶ θὰ κρυφτῆ πίσω στὸ ἀνάρχησ συννεφάκι νὰ μὴ μᾶσ βλέπη.

Κι' ἔταν ἄλλη μιὰ τὸ φεγγάρι μεστώσῃ ὀλίγιμο κι' οἱ νύχτεσ θὰ μοιάζουσ ἀργυρέσ, μέσα στὰ χᾶδια τ' ἀγεριοῦ, στοῦσ στρυμωγμένουσ ἰσκιουσ καὶ στήν ἡδονόπαθη γαλήνη τῆσ Παρθένασ Νύχτασ θὰ φανῆ φωτὸ βολοσ καὶ ξανθὸσ ὁ καρπόσ μᾶσ, ὁ θρόμβοσ τῆσ Τέχνησ ποῦ δουλεύουμε.

Καὶ τότε πιά θὰ κυλᾶνε γρηγορινέσ καὶ παιχνιδιάρεσ οἱ νυχτιάτικεσ ὑπνόθαρεσ στιγμέσ. Μὰ τότε τὸ φεγγάρι ὁ ἀγλύκαντοσ μάρτυράσ μᾶσ θὰ νοιώσῃ τὴν ἀνημπορία του μπροστά μᾶσ καὶ δὲ θὰ κρυφτῆ.

Θὰ μᾶσ φωτίξῃ ἀργυρό.

Ἄδριανούπολη 29 Σεπτέμβρη 1919

ΤΑΣΟΣ ΠΑΡΕΒΡΗΤΗΣ

ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

— Γιά τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ τὸ τόσο σεβαστὸ στὸν ὄγκο καὶ τὴν ἀξία του, γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ ποῦ χαρακτήρισε μιὰν ἐποχὴ δλάκηρη καὶ ποῦ, μποροῦμε νὰ ποῦμε, δὲ συνεχίστηκε ἀπὸ κανένα ἄλλο ἔργο σ' αὐτὴ τὴν στραγγισμένη φιλολογικὴ περίοδο, ἄρχισε νὰ γίνεταὶ μιὰ δλότελα ἀρνητικὴ κριτικὴ ἀπὸ κάποιουσ νέουσ δυστυχῶσ. Θεωροῦμε περιττὸ ν' ἀπαντήσουμε σὲ τέτοια κριτικὰ μωρολογήματα ἀνθρώπων ποῦ δὲν ξέρομε νὰ σέβονται μὴδὲ τὴ σεβαστὴ προσωπικότητα ἐνὸσ Παλαμᾶ. Στίσ λίγεσ μᾶσ γραμμέσ θέλομε νὰ ἐκφράσουμε στοῦσ νέουσ αὐτοῦσ, πῶχουν μέσα τουσ δυστυχῶσ κάποια γεροντικὴ ἐμπάθεια, ὅλη μᾶσ τὴν ἀγανάχτηση καὶ τὴν περιφρονησὴ μᾶσ.

Ὁ συνεργάτησ μᾶσ κ. Γιαλοῦρησ, ξακολουθώντας τίσ κριτικέσ μελέτεσ ποῦ καταπιάστηκε, θὰ δημοσιεύσει σὲ ἐρχόμενα φυλλάδια τοῦ «Διόνυσου» πολυσέλιδη κριτικὴ γιὰ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ δὲν κριθῆκε ἀκόμα ὅπωσ τοῦ ἀξίζει.

— Βέβαια δὲ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὸσ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Γ. Σπαταλᾶ «Καθὼσ ἀλλάζουσ οἱ ἐποχέσ» δὲ δείχνει μιὰ πολὺ εἰλικρινέστερη δουλειὰ ἀπὸ τὸ ξεφούρνισμα σαλιωμένων στίχων ποῦ εἶναι τόσο τῆσ μόδασ τελευταία. Δυστυχῶσ ὁμωσ δὲ βρήκαμε τὸ κάτι ἐκεῖνο τὸ καινούργιο ποῦ θὰ μᾶσ χαρακτήριζε τὸ νέο ποιητῆ. Ἐνας κύκλοσ ἀκόμα μονότονου χοροῦ τῆσ ξεθωριασμένησ ὁμορφιάσ τοῦ κόσμου—ξεθωριασμένησ στὰ βιβλία ἀπὸ τὴν δλόϊδια ἐντύπωση ποῦ μᾶσ προξενεὶ ἐκεῖ μέσα— ἓνας κύκλοσ χοροῦ τῶν αἰσθημάτων ποῦ κουραστήκαμε νὰ τὰ αἰσθανοῦμαστε, ποῦ καὶ ποῦ «τὰ αἰνίγματα τῆσ ζωῆσ ποῦ θὰ συγκινοῦν πάνια τὴν ἀνθρωπότητα», γυρνοῦμε καὶ ξαναγυροῦμε γιὰ νὰ μὴ σωπάσουμε ὀλότελα.

Λεῖπει κάτι. Τὸ κάτι ποῦ θὰ φανέρωνε κάποιο νέο ἐγώ. Ἄσ ἐλπίζουμε.

— Στὴν εὐκαιρία τῆσ δημοσίευσησ τῆσ κριτικῆσ μελέτησ τοῦ κ. Γιαλοῦρη γιὰ τὸν ποιητῆ Γρυπάρη συστήνομε στοῦσ ἀναγνώστεσ μᾶσ τὸ περιοδικὸ «Βωμόσ» — τὸ τιμιώτερο περιοδικὸ τῶν νέων τῆσ Ἀθήνασ —, ποῦ εἶχε τελευταία τὴν ὁμορφὴν ἰδέα νὰ μαζέψῃ ὅλο τὸ σκόρπιο ἔργο τοῦ ἀριστοτέχνη ποιητῆ στίσ σελίδεσ του. Κάτι ποῦ χρειάζονταν ἐπὶ τέλουσ —

— Ὅπωσ σ' ὅλα τὰ εἶδη τῆσ φιλολογιάσ ἐπικρατᾶ μιὰ νέκρα ἔτσι καὶ στὸ θέατρο. Ὅλα σχεδὸν τὰ Παρισιάνικα θέατρα παίζουσ ἐπιθεώρησεσ τῶν αἰώνιων ἔργων «Ριγολέτοσ» «Κάρμεν» ποῦ τραγοῦδιοῦνται πιά κι' ἀπ' τὰ μικρὰ παιδιὰ. Τ' ἄλλα ἀπὸ τὰ μεγάλια θέατρα παίζουσ ἔργα κλασσικά.

Μὲ χαρὰ ὅλοι παρατηροῦνε τὴν ἀναδιοργάνωση τῆσ Comedie-Française 42 νέοι ἡθοιοιοὶ (19 ἄνδρεσ, 23 γυναῖκεσ) ἀποτελοῦνε τὸ σύνολο τῆσ νέασ γεννεᾶσ, πῶρχεται νὰ διαδεχτῆ τὸὺσ Silvain, Mounet, κ.λ. Ἀπ' αὐτοῦσ ξεχωρίζουσ οἱ κ. κ. Jean Hervé, Roger Gaillard, Alexandre, Dorival, Capellani, Derjardini, καὶ οἱ κ. κ. Robine, Dusane, Duc οὺσ καὶ δυὸ τρεῖσ ἀκόμα.

Ἄρθρα ἐνθαρρυντικὰ καὶ ἐνθουσιαστικὰ δημοσιεύονται γιὰ τὸ γεγονὸσ αὐτὸ ἀπὸ τοῦσ μεγαλύτερουσ θεατρικοῦσ κριτικοῦσ. Ἐνα τέτοιο προοδευτικὸ ἔργο δὲ μπορεὶ ν' ἀφίση ἀσυγκίνητεσ τίσ ψυχέσ ἐκείνων ποῦ συνήθισαν νὰ ἐνώνουν τὴ ζωὴ τουσ μὲ τὸ ὄρατο.

— Τελευταία παίχτηκε στὸ Παρίσι «La mare au Diable», ἔργο τοῦ κ. Hugues Lapaire, κατὰ τὸ ὁμώνυμο μυθιστόρημα τῆσ Georges Sand. Ὅλοι ξέρομε τὸ χωριατοκοινωνικὸ μυθιστόρημα τῆσ μεγάλης ποιήτριασ ποῦ ἀκολούθησε τὴν ἀποτυχία τοῦ «Peché de M. Antoine».

«Ἡ George Sand ἀπὸ μεγάλο γοῦστο τράβηξε πρὸσ τὸ θέατρο. Εἶχε τόσεσ ἀπο-

του ίες όσο και έπιτυχίες. Τα καλύτερα της έργα ή μάλιστα εκείνα που χειροκροτήθηκαν πιότερο είναι χωριανά». 'Ο κ. Hugues Lapaire κατόρθωσε να «διατηρήσει το χρώμα, το accent και την ήσυχη μεγαλοπρέπεια». Το «La mare au Diable» είναι ένα από τα ειδυλλιακά εκείνα έργα που είναι τόσο πιο άθωα και πιο καθαρά είναι τα αισθήματα που ζωγραφίζονται. 'Η George Sand στάθηκε μοναδική σ' αυτό το είδος. Μέσα απ' τη βαθεία τρικυμισμένη ύταρξή της καθαρά διάκρινε την όμορφιά που την εύρισκε στη χωριάτικη καλύβα, τραβηγμένη όπως ήταν απ' τον κόσμο. Μιά εύτυχία προσπαθεί να σπείρει παντού και γιαυτό τη βλέπουμε να μιάς λέει. «Δέν έχουμε πιά δουλειά με το θάνατο, παρὰ με τη ζωή, ούτε στο μηδέν του τάφου, ούτε στη συχώρηση που αγοράζετε με μιὰ στανιακά άρνηση: θέλουμε ή ζωή νάναι καλή, γιατί θέλουμε νάναι γόνιμη. Πρέπει όλοι νάναι εύτυχείς, για να μπορούμε ή εύτυχία μερικῶν να μην είναι ένοχη και καταραμένη από το Θεό».

Τό έργο όπως διαβάζουμε είχε και θεατρική έπιτυχία. Ξακολουθείται να παίζεται ταχτικά στο Odeon όπου και πρωτοπαραστάθηκε.

— Ένας άρκετά μεγάλος θόρυβος άρχισε πάλε να γίνεται για το έργο τῶν συμβολιστῶν. Άρχισαν να ξαναδιαβάζονται, κι εκείνοι που δέν κατολόβαιναν τους Μαλαρμέ, Verlaine κ.λ. σήμερα αρχίζουν να γυρεύουν την τροφή τους εκεί. Τώρα μάλιστα τελευταία μ' ένθουσιασμό μεγάλο βρίσκονται μερικοί γύρο στα χειρόγραφα του Charles Movice, τά καλλιγραφικότατα γραμμένα από τον ίδιο και με ίερή λατρεία φυλαγμένα απ' τη γυναίκα του, που πρόκειται να ταξιδετηθούνε και να έκδοθούνε σε τόμο.

'Ο Movice είναι ένας απ' τους πρώτους του συμβολισμού και γνώρισε τον καιρό που πρωτοπαρουσιάστηκε ένα είδος διασημότητας, γιατί είχε δώσει μέσα στο περιώνυμο έργο του «La litterature de toute à l'heure», με τις μεγαλύτερες λεπτομέρειες και με τόν καθαρότερο τρόπο, τη θεωρία και της άρχής της νέας για την έποχή του σχολής. «'Αν και τόν ηῦρε σκοτεινό ο Anatole France, λέει ο Henriot, μ' όλο τουτο σημείωσε το Movice για τόν επιδειξιώτερο κριτικό του συμβολισμού, καί ο Jules Huret έγραψε πολύ σωστά πως είναι ο έγκέφαλος. Το έργο του Movice είναι άγνωστο γιατί, αν και έχει άρκετο ποιητικό έργο, έξάσκησε πιότερο το πεζό, έχοντας το δώρο της εύγλωτίας.

Περιμένουμε αυτό το έργο με μεγάλην άνυπομονή γιατι αν γνωρίζουμε το Movice ως ποιητή, από τά λίγα ποιητικά έργα πῶχει έκδόσει, δέν έχουμε και δέν μπορούμε να δώσουμε μιάν κριτική για το έργο του τόσο παρεγνωρισμένου και τόσο σκληρά καταδικασμένου απ' το Nordau ποιητή.

'Η νέα αυτή θερμή εργασία και το φλογερό ενδιαφέρο για το έργο εκείνων που πέθαναν, κάπως παρανοημένοι και άγνωστοι με την πραγματική όψη, είναι ένθαρρυντικό για την τέχνη, κι ίσως απ' αυτή την εργασία βγή το βρωντόφωνο σάλπισμα που θα ξυπνήση τόν κόσμο απ' τόν ναρκῶμένο ύπνο της φιλολογικής άμνησίας.

— Βιβλία νέα εκδίδονται πολλά όλα όμως με το θέμα της έποχής. Εκείνα πῶχουνε και κάποια φιλολογική αξία είναι τῶν Barbuse. Τ' άλλα είναι αι αιώνιες πνευματικές μελέτες και διάφορα σοσιαλιστικά άρθρα. Πολλά βιβλία βγαίνουνε για να ζωηρώσουνε τά έξασθενημένα αισθήματα, έπιζητώντας συνάμα και την ήθική αναγέννηση,

Έκείνο που σημειώνουμε είναι το Litterature de Guerre του Jean Vic

— Μιά νέα μερίδα καλλιτεχνῶν παρουσιάστηκε εκείνων που δέ θέλουνε νάναι με καμιά μερίδα. Έκθέτουνε ξανά στο «Marges» τους λόγους τους, και ο κ. Montfort τελειώνει κάνοντας ύπαινιγμό σε μερικούς όμιλους: Σχηματίζουμε τη μερίδα τῶν συγγραφέων που δέν έχουνε ούτε «καθαρότητα» ούτε «πνέμα» παρὰ την άγά-

πη της τέχνης τους και την ανάγκη εργασίας, ύστερα από πεντάχρονη σιωπή»

— 'Ο κ. Fernand Gogh σκοπεύει να έκδώση ένα μεγάλο ποίημα «Perses L'Heure du destin» που θα ένωθῆ μ' άλλο με τόν τίτλο «La Couronne triomphale» 'Αναγγέλει επίσης έναν τόμο λυρικές πρόζες «La Peniche évangélique» που θα βγαίνει όταν κωρίχτη ο πόλεμος, και μερικές μελέτες με τους ποιητές Guerin, Leon Daudet, Marie Lenèru κ.λ. Τέλειωσε επίσης ένα έργο «Le Voyage de la Victoire» γεννημένο απ' τις έντύπωσης τις συναγμένες σ' έναν περίπατο στην Alsace Lorraine Κ' έχει στο νου του πολλά σχέδια θεάτρου. 'Ανυπόμονα τά περιμένουμε. 'Η άλλη-θια είναι πως τους τελευταίους αυτούς μήνες παρατηρείται μιὰ σοβαρή και μεγάλη ζύμωτη. Έχουμε πολλές έλπίδες για τά άποτελέσματα.

— 'Ο κ. Michel-George Michel, όπως μαθαίνουμε απ' τόν «Χρόνο» του Παρισιού θα έκδώσει ένα μυθιστόρημα «Les Finçailles libertines ou les journées de Biarritz» και σκοπεύει να συνάξῃ σε τρεις τόμους χρονικά που φάνηκαν πριν απ' τόν πόλεμο, σε διάφορες έφημερίδες, για την παρισινή ζωή στόν καιρό του Τανγκο και τῶν Ρούσσιων μαπαλέτων.

— 'Όλοι οι ήθοιοι καθῶς και άλλοι καλλιτέχνες θα διοργανώσουνε σύνδεσμο όμοιο με τά εργατικά συνδικάτα, για την υπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τους και την καλύτερηση της θέσης τους. Το έργο τους καλό, ή ιδέα έκιακτη, αλλά δέ μου φαίνεται ναῖχε αῖσια άποτελέσματα. Δέν πειράζει. Κάθε κίνηση είναι σημείο ζωής.

— Με μεγάλη λύπη ο κύκλος τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν έμαθε το θάνατο του ταξιδευτή ζωγράφου, όπως τόν όνόμαζαν, George Clairin.

Γεννήθηκε στο Παρίσι στα 1843 και μαθήτησε στα ateliers του Pils και του Picot, πουταν τότες οι γνωστότεροι κι' έπισημότεροι ζωγράφοι—δύσκαλοι, όχι καλλιτέχνες. Είκοση χρονῶ έκανε την πρώτη του έκθεση, χάρις στη διδασκαλία τῶν δασκάλων του. «'Η προσοχή στράφηκε σ' αυτόν. Φίλος του Regnault τόν συνόδεψε στην 'Ισπανία, εργαζόμενος κοντάτου και με πάθος παραβρισκόμενος στην άνθιση του «Général Poin» της «Σαλώμης» και της «L'Execution snas Jusement». Και με τη συνταύτιση αυτής της εργασίας το τάλαντό του δέν μπορούσε παρὰ να μεγαλώση: το χρώμα, ο ανατολισμός, τόν κυρίεψαν.

«Αυτή ήταν ή μεγάλη του μύηση. 'Υστερα απ' τόν πόλεμο, ύστερα από τόν ένδοξο θάνατο του ξακουστού φίλου του Buzenval, δέν μπορούσε παρὰ να ξακολουθήση το έργο του. Μα ταξιδεύοντας, το καθαρό του τάλαντο ξετυλίζονταν, ή πρωτοτυπία του άρχισε να φαίνεται. Που δέν έστησε το chealet, δέν περπάτησε με το κουτί τῶν μογιῶν στόν ὄμο; 'Απ' την 'Ισπανία στην Τύνιδα, 'Αλγέριο, Μαρόκο κατόπι Αίγυπτο. Το να πάει απ' το Παρίσι στη γῆ τῶν Φαραῶ ήταν γιαυτόν ένας περπάτος. Στο μοιραίο άτελεί του, εκεί κάτω, στα έρήπεια του Longson και του Karnak ζωγράφιζε, ίχνογραφοῦσε με πάθος. Κι' απ' την πρώτη αυτή σκέψη βγήσαν οι ζωντανότερες σελίδες του έργου του. Είναι, «L' Allée des Beliers», «Le Temple de Medinet-Abou», «Le Pied de la Statue» και L' Armée Française dans le Desert d' Egypte» που ξυπνεί το δεικτικό δράμα του Βοναπάρτη και του Κλέμπερ, που πεθαίνει έξαντλημένος κι' από τη δίψα.

Ξεκουράζονταν απ' τά ταξίδια του σ' όλα τά μέρη της Bretagne ανάμεσα στα σπάρτα, στίς έρημότερες, ζώντας την όμορφιά της θάλασσας με τόν τρόπο του ένδοξου Lanordan, κι' είναι έπίσης εκεί, στη Belle-Isle-en-Mer, όπου γειτόνευε με την Sarah-Bernard, που ο θάνατός της πήγε να τόν εύρη. Είχε, όπως τόσοι άλλοι, βαθεία αιστανθεί τις άγωνίες του πολέμου, που προείδε τις βαρβαρότητες του στα δύο έργα «La Paix» και «La Guère» όπου βλέπει κανείς ένα εύτυχισμένο μέρος, να ύποκύπη στα χτυπήματα τῶν βάρβαρων. 'Ο πόλεμος ήταν λίγο ο θλιβερός προφήτης και δίχως άλλο πέθανε λίγο, παρὰ τά χρόνια. 'Η τέχνη χάνει έναν ένθουσιώδη

ύπηρετη, πού με πάθος γύρευε την κίνηση στη ζωή, βρίσκοντάς της περισσότερο από άλλες φορές.

«Ο Clairin είχε παραβρεθῆ στον καιρό της γεμάτης έπεισόδια ζωής, σιγά σιγά κιόλας συμβεβηκότα.

Παρακινούμενος απ' τον Andre Beaumier, τοῦδωκε τις σημειώσεις του, πού φάνηκαν είναι καμμιά δέκα χρόνια με τον τίτλο «Souvenir d'un Peintre».

— Μπορούμε να αναγγείλουμε ότι ο συνεργάτης μας κ. Θρ. Καστανάκης θα μᾶς δώσει για το ερχόμενο φυλλάδιο: ένα διήγημα «Τ' ἄδεια δώματα», μερικά απ' τὰ «Τραγούδια του Διβανιού», κ' ένα κριτικό ἄρθρο για τον Jean-Arthur Rimbaud. Ἐπίσης θα ἔχουμε και μιὰ μετάφραση μιᾶς κριτικῆς του Ed. Schuré για τον Parsifal του Wagner και μετάφραση ἑνὸς ποιήματος του Longfellow απ' τὰγγλικά —

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΒΩΜΟΣ: Περιοδικὸ δευτεπενθήμερο. Χρόνος Α' ἄρ. 20. Λογοτεχνία κ' ἐπιστήμη τῶν γραμμάτων. Διευθυντές: Σπύρος Μόσχος, Γιάννης Ἰβράκης και Μένος Φιλήντας. Σύσταση: κ. Σπύρον Μόσχον, Περικλέους 28, Ἀθήνα.

ΛΟΓΟΣ: Μηνιαῖο περιοδικό. Χρόνος Α' ἄρ. 12. Διευθυντές: Χαλκούσης και Ο. Μπεκές. Γραφεῖα: Πέρα, Ἀρσλάν Σοκάκι. ἄρ. 5 Πόλη.

ΜΑΥΡΟΣ ΓΑΤΟΣ: Μηνιαῖο περιοδικό. Χρόνος Α' ἄρ. 4. Διευθυντής Γεο. Σαταλαῶς. Διεύθυνση: Κλεισόβης 3, παρόδου τῆς ὁδοῦ Θεμιστοκλέους, Ἀθήνα.

ΝΟΥΜΑΣ: Ἐφημερίδα πολιτική, φιλολογική και κοινωνική. Χρόνος Α. ἄρ. 40. Διευθυντής Δ. Π. Ταγκόπουλος. Γραφεῖα: Σοφοκλέους 3, Ἀθήνα.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΘῆ

Τὰ κυριώτερα τυπογραφικὰ λάθη τοῦ Β' φυλλάδιου εἶναι:

Στὴ σελίδα 2 (στίχ. 7) **γεννημένη** ἀντί: γεννωμένη.— Στὴ σελίδα 2 (στίχ. 37) **τελειώσω** ἀντί τελειώσει.— Στὴ σελ. 8 (στίχ. 37) **τὰ ριζικά** ἀντί ριζικά.— Στὴ σελ. 9 (στίχ. 21) **ἀναριεύει** ἀντί: ἀναρῖβει. Στὴ σελ. 11 (στίχ. 18) **τε** νὰ λείψη.— Στὴ σελ. 20 (στίχ. 15) **ἀγνωμίζουν** ἀντί: ἀγκωμίζουν.— Στὴ σελ. 22 (στίχ. 25) **χρῶμα** ἀντί: χῶμα.— Στὴ σελ. 27 (στίχ. 23) **τόν** ἀντί: τὸ.— Στὴ σελ. 27 (στίχ. 27) **αὐτὸ** ἀντί αὐτόν.— Στὴ σελ. 34 (στίχ. 17) **καθίσμενος** ἀντί καθισμένες.

Κάποιο σατυρικό περιοδικὸ τῆς Πόλης μας και κάποιο ἄλλο — κατὰ φαντασία φιλολογικὸ — ἀγωνίζονται τώρα τελευταῖα πὸ νὰ πῆ βλακωδέστερα τις παιδιακίστες παρατήρησεις του για τὰ ἔργα τῶν συνεργατῶν μας. Τοὺς ξαναλέμε ὅτι ὁ «Διόνυσος» δὲν ἐνδιαφέρεται για τις ἰδέες ἐκείνων πού σαπίζουν μες στὴν ἀπελπιστική τους ἀμάθεια, και πού ἔζησαν ἀντιγράφοντας καλλιγραφικὰ τὸ Σουρή ἢ τὸ Beaudelaire και τὸν Hérédia. Ἀναγκάζομαστε νὰ τοὺς παρακαλέσουμε νὰ σωπάσουνε γιατί δὲν εἶναι εὐχάριστο ν' ἀκούη κανεὶς ροχαλητὰ τὴ μέρα. Μόνο αὐτό.

Κάθε γράμμα σχετικὸ μὲ τὸ "ΔΙΟΝΥΣΟ,, νὰ
στέλνεται στὸ Βιβλιοπωλεῖο

Π. ΑΓΓΕΛΙΔΗ

ΓΙΟΥΚΣΕΚ·ΚΑΛΝΤΙΡΗΜ, ΑΡ. 3

[Γιὰ τὸ "ΔΙΟΝΥΣΟ,,]

ΠΟΛΗ

ΤΙΜΗ: Δρ. 1,50

» Γρ. 20

Τυπογραφεῖο, Π. ΑΓΓΕΛΙΔΗ — Γαλατᾶ